

LJUDSKA PRAVA **D**

10. decembar MEĐUNARODNI DAN LJUDSKIH PRAVA

subota / nedelja, 10–11. decembar 2022. | DANAS

Ilustracija: Jelena Jačimović

Ni nakon 30 godina od početka rata u BiH pravda nije na strani žrtava

Svakodnevno svedočimo da podsećanje na ratnu prošlost iz ratova 90-tih na našim prostorima i ne suočavanje sa počinjenim ratnim zločinima, sve više postaju nevidljivi kako u medijima, tako i u svim drugim segmentima društva. Osuđeni ratni zločinci postali su nacionalni heroji, kojima se sve više omogućuje javni prostor, posebno u medijima sa nacionalnom pokrivenošću. Time se ozbiljno dovodi u pitanje istina o zločinima koji su se dogodili i utvrđenim činjenicama koje na to ukazuju. Međutim, iako se tema sve više marginalizuje, mi smo nastojali da i ove godine u okviru medijskog partnerstva sa dnevnim listom Danas, kroz intervju podsetimo na događaje iz ratne prošlosti razgovarajući sa članovima porodica žrtava, sećajući se i obeležavajući godišnjice stradanja, od kojih je ove godine bilo najznačajnije obeležavanje 30 godina od početka rata u Bosni i Hercegovini (BiH).

U jeku razmirica, ali i pregovora između Beograda i Prištine, kao i obeležavanja 14 godina od proglašenja nezavisnosti Kosova, Demuš Šaša, izvršni direktor EPIK Instituta sa Kosova, ovu godišnjicu opisao je kao uspešnu sa stanovišta građana nekadašnje južne srpske pokrajine. Iako veruje u demokratsku i građansku Srbiju koja može da iskoristi svoj potencijal ka putu u EU, a time i pomogne celom regionu u toj nameri, ipak mišljenja je da se Srbija nalazi u začaranom krugu autokratije, nacionalizma i korupcije što joj u potpunosti onemogućava

pristupanje Evropskoj uniji, kao i rasvetljavanje ratnih zločina, što je i cilj ove vlasti, zaključeno je u razgovoru za Danas.

Početak aprila meseca uvek vezujemo za sećanje na masakr nad civilima u Bijeljini. Paravojne formacije poznatije kao „Arkanovi tigrovi“, posebno su se istakle u ovom ratno zločinačkom pohodu. Ovaj zločin se smatra uvodom u etničko čišćenje gradova dužinom reke Drine, i početkom rata u Bosni i Hercegovini, smatra Boro Kontić, direktor Medija centra Sarajeva u intervjuu za Danas. Kontić ističe da je dokumentovanje, pravljenje arhiva, sistemsko

Danas

izučavanje prošlosti ključ za istraživanje u procesu suočavanja sa prošlošću na čemu naročito insistiraju porodice i udruženja žrtava, koje su svesne da ne mogu promeniti vlast u Srbiji, ali sa svim što rade mogu se odupreti mišljenju: „Nisam znao“.

Opsada glavnog grada BiH, Sarajeva, počela je zauzimanjem međunarodnog aerodroma u naselju Ilidža od JNA u noći između 04. i 05. aprila 1992. godine. Četvorogodišnja opsada Sarajeva, okončana je 29. aprila 1996. godine. Sa 1.425 dana koliko je trajala opsada grada svrstava se u jednu od najdužih u istoriji modernog ratovanja. Damir Ovčina, književnik, o ovom užasnom zločinu govorio je za Danas,

smatrajući da trideset godina nakon opsade Sarajeva je mnogo toga isto. Po njegovom mišljenju mentalno nepomeranje od svega što se desilo, ne iznenađuje. Iz začaranog kruga ideologije nije jednostavno izaći, jer se nasilje stalno propagira i u njemu živimo. Ma koliko god tehnologije napreduju, spoljni svet je samo prividno napredovao.

Povodom 30 godina od kada je crnogorska policija uhapsila 150 bosanskih izbeglica koje su u Crnoj Gori potražile utočište od rata u BiH, zatim ih deportovala iz Crne Gore, predajući ih direktno u ruke zločincima od kojih su pobjegli da bi se spasili sigurne smrti, za Danas razgovarao je Branislav Radulović, profesor, predsednik Udruženja pravika i kopredsednik Igmanske inicijative Crne Gore. Radulović smatra da su organizacije civilnog društva u Crnoj Gori zaslužne što se ovaj zločin nije zaboravio i što se svake godine setimo žrtava ovog gnusnog zločina. Takođe, određeni napredak vidi u tome da su vlasti Crne Gore, konkretno ministar policije i direktor Uprave policije učestvovali na obeležavanju zločina. Veruje da to nije samo čin manifestacije, već iskreni pristup

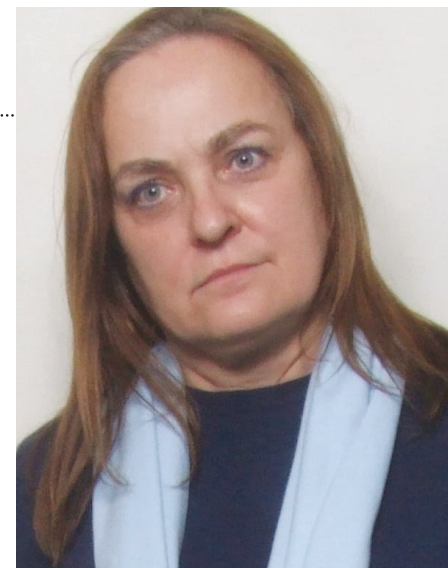

Foto: Privatna arhiva

ka zvaničnom obeležavanju zločina i njegovom procesuiranju.

Bakira Hasečić, predsednica Udruženja „Žena-žrtva rata“ i svedokinja jednog od najstrašnijih zločina koje su srpske snage počinile u Višegradu, na 30-godišnjicu za Danas, se seća zločina i kaže da u mrtvačnicama Instituta za nestale osobe Bosne i Hercegovine se nalaze brojni eshumirani posmrtni ostaci žrtava iz vremena agresije na BiH u periodu od 1992-1995. godine, i to prvenstveno bošnjačkih žrtava. Krajem prošle godine pokrenuli su istraživački projekat izrade monografije o spaljivanju bošnjačkih civila u Višegradu.

Na 27-godišnjicu genocida u Srebrenici u intervjuu za Danas, govorila je Rejha Avdić, članica udruženja „Žene Srebrenice“ i mirovne grupe „Žene u crnom“. Ove godine, obeležavanje genocida u Srebrenici bilo je posvećeno ulozi žena, majki, kćerki i sestara Srebrenice, kao i svih drugih žena koje su dale svoj doprinos borbi za istinu o genocidu. Rejhi je 11. jula 1995. godine stradao suprug, čije posmrtno ostatke još nije našla.

Bivša ministarka spoljnih poslova Republike Hrvatske, Vesna Pusić, na 27-godišnjicu „Oluje“ u razgovoru za Danas, kaže da ratovi koji su se dogodili 90-tih se i danas mnogo eksplatišu od strane današnjih vodstava zemalja u regionu. Ratovi započeti tih godina od idejnog vođe Slobodana Miloševića su izgubljeni i to je činjenica, a kada je reč o Oluji, Pusić ističe da je Oluja bila vojna operacija koja je završila rat u Hrvatskoj i oslobodila glavni deo okupirane teritorije u srcu Hrvatske, pa tako i sprečila formiranje neke vrste „Republike srpske“ u Hrvatskoj, kao trajnog destabilizatora.

Edin Ramulić, povodom 30-godišnjice zločina u Prijedoru, aktivista Inicijative „Jer me se tiče“, podesetio je na stravične zločine počinjene od strane srpskih snaga. Kao zarobljenik u logoru „Trnopolje“, u isto vreme sa zarobljeni bili njegovi otac, brat i četiri strica koji su odvedeni u logor „Keraterm“, gde su i ubijeni. Danas kaže da ne može da veruje političarima, jer su ih te 1992. godine, umirivali da rata i progona neće biti. Dogodilo se sve suprotno sa nesagledivim posledicama, istakao je za Danas.

Prošlo je 30 godina od otmice i ubistva 17 građana Srbije, Bošnjaka iz mesta Sjeverin kod Priboja. Dževad Koldžić, za Danas, kaže da višegodišnja potraga porodica za posmrtnim ostacima žrtava još uvek traje, a institucije Srbije, pune tri decenije odbijaju da porodicama žrtava pruže obeštećenje, podršku i priznanje. Dževad još uvek nije pronašao posmrtno ostatke majke i ujaka otetih iz autobusa na liniji Rudu-Priboj, kod mesta Mioče.

I posle 31 godine od zločina u Vukovaru, Iva Radić i dalje traži kosti svoga oca. U svojoj ispovesti za Danas navodi da je posle ovoliko godina, a nakon pisma koje je napisala predsedniku Aleksandru Vučiću, pokazana spremnost od strane srpskog tužilaštva da se nešto uradi. Međutim, zapelo je kod hrvatskog pravosuđa, i tako slučaj stagnira ponovo, sada već devet meseci.

Vjera Ruljić
forumZFD

LIČNI STAV

Sviđa mi se da nam ne bude prijatno

Proteklu godinu, a posebno poslednji mesec za forumZFD, obilježili su objava zbirke kratkih priča Trenutak kad je meni počeo rat, i promocije u Beogradu, Puli (u okviru Sadržaj knjige) i u Zagrebu. Ova knjiga zamišljena je kao vrsta društvenog eksperimenta s pitanjem na koje načine književnost može pomoći da otvorimo važna i teška pitanja koja u našim društvima, s izrazito niskom kulturom dijaloga, dovode do daljnjih podjela i još jačeg ukopavanja u vlastite rovove.

Kroz zbirku od 27 kratkih priča testira se razlika između privatnog i javnog sjećanja. Ili, radije, ličnog i državnog - onoga prihvatljivog, a namet-

nutog kroz službeni odabir datuma vrijednih obilježavanja, kroz sadržaj memorijala i narativa za prenos jednostrane, često površne priče o onome što nam se dogodilo.

Autori, a kroz njih i čitatelji, pokušavaju razumjeti ponašanje određenih ljudi u okolnostima u kojima su se možda i sami našli ili su sretni što nikad nisu. Glavna okolnost - da ne bude nikakve zabune - jeste rat.

Priče u ovoj knjizi su osobne, pretočene u književnost, bez pretenzije da budu dio historijskih udžbenika. One bilježe trenutke u kojima junaci shvaćaju da više ništa neće biti isto, čak i ako ne znaju kako će se stvari promijeniti. Baš zato što su takve, ove pripovijesti su tačke s kojih je moguće stupiti u dijalog - iz ličnog priječi u opće, iz fikcijskog u povijesno. Nadamo se čak i da mogu pomoći proces pomirenja koji je u zadnjih 30 godina toliko lutao i zanemaran da je pitanje što uopće imamo od njega - a bez njega nemamo ništa.

Takve okolnosti ne pogoduju autorefleksiji. Početak rata je trauma najvišeg stepena. Ako ne nje-gujemo kulturu sjećanja na nju, ako traumu guramo pod tepih ili je potiskujemo, ona će, kao u mehanici fluida koja je Freudu bi-

la omiljena metafora za psihičke procese, pronaći način da izbije i da nam se vrati kao bumerang, neusporedivo razornija.

Ako, dakle, ne pokušamo osvjetliti kroz naša sjećanja, individualna iskustva kako su počeli ratovi u Jugoslaviji, kako ćemo onda prepoznati slične okolnosti u budućnosti ili se boriti da se one ne ponove? Kako naše iskustvo može pomoći onima koji upravo trpe posljedice novih ratova?

Uz prikaz razlike između ličnog i državnog proklamovanog narativa, jednako važan prostor se otvara za razumijevanje i empatiju među oni-

Foto: Privatna arhiva

ma koje je rat zatekao na različitim stranama. Regionalna zastupljenost autora, osim što nam daje uvid u to kako se netko drugi nosi sa situacijom u kojoj se našao, pokazuje i s kakvim se to sve situacijama nose drugi. Kad uzmemo u obzir da su okolnosti, u kojima se ti drugi nalaze, stvorene i u naše ime, jasno je da ova knjiga na poseban način otvara pitanje odgovornosti.

Nakon tri održane promocije u mjesec dana, dok reakcije javnim i privatnim kanalima ne prestaju stizati, jedna stvar ostaje kao glavni dojam: književnost i umjetnost imaju moć da nas tjeraju da se izrazimo i da komuniciramo, čak i kad je to teško, neugodno i kad smo zaboravili ili nikad nismo ni naučili kako se to radi. Osobito sa neistomišljenicima.

Zaboravili smo ili nikad nismo ni znali komunicirati sa našim neistomišljenicima jer to zahtjeva izlazak iz vlastitih zona sigurnosti. Bilo koja tema iz rata koji se svima nama dogodio na ovaj ili onaj način i u kojem je poginulo 130.000 ljudi jeste teška i neugodna tema. Ako nam nije barem malo neugodno dok o tome pričamo, možda ipak nešto radimo pogrešno...

Slaven Rašković

Projekti menadžer, forumZFD
Beograd

INTERVJU

EMANUEL ŽOFRE, šef delegacije Evropske unije
u Beogradu, za Danas povodom Dana ljudskih prava

Procesuiranje ratnih zločina je važno za zaštitu ljudskih prava

- Branioci ljudskih prava, naročito oni koji se bave pitanjima ratnih zločina, LGBTIQ pravima ili tranzicionom pravdom, ponekad su izloženi pretnjama, govoru mržnje pa čak i fizičkim napadima i takvi slučajevi zahtevaju brzu reakciju nadležnih institucija kao i javnu osudu od strane vlasti
- Proteklih meseci smo uočili značajan napredak u procesima regionalnih integracija koji mogu podstaći dobrosusedske odnose. Potpisivanje nekoliko dokumenata u kontekstu Berlinskog procesa predstavlja veoma važan korak

Evropska unija se zasniva na nedeljivim, univerzalnim vrednostima ljudskog dostojanstva, slobode, jednakosti i solidarnosti; na principima demokratije i vladavine prava.

Ovogodišnji Dan ljudskih prava je naročito važan jer se njime obeležava 75. godišnjica Deklaracije o ljudskim pravima UN. U ovim teškim vremenima, nažalost smo svedoci mnogobrojnih pretnji i kršenja osnovnih ljudskih prava - slobode na život, ljubav, rad, veroispovesti, izražavanja, okupljanja ili jednakih prava na obrazovanje i zdravstvenu negu. Kako je istakao potpredsednik Borelj, kršenja i zloupotrebe ljudskih prava ima sve više širom sveta. Svet se neprekidno suočava sa novim izazovima, poput pandemija, sukoba, frapantnih nejednakosti, nekontrolisanih dezinformacija, rasizma, klimatskih promena, suženog prostora za civilno društvo, erozije vladavine prava i digitalizacije naših života. U trenutku kada obeležavamo Dan ljudskih prava, u Ukrajini ljude ubijaju i krše njihovo pravo na slobodan život. Uprkos svim tim preprekama, vrednosti i prava utkana u Deklaraciju i dalje su „svetionik“ naših zajedničkih i individualnih postupaka. A EU je zasnovana upravo na vrednostima koje primenjujemo u našoj unutrašnjoj i spoljnoj politici. U EU, ljudska prava su deo suštine naše budućnosti i naših unutrašnjih i spoljnih odnosa i mi ćemo nastaviti da se borimo za univerzalnost ljudskih prava i budno motrimo na svaki pokušaj podriivanja međunarodnih obaveza - kaže u razgovoru za Danas šef delegacije Evropske unije u Beogradu Emanuel Žofre.

■ Kako ocenjujete oblast ljudskih prava u Srbiji, gde prepoznajete kritične tačke i čega su one posledice?

- Uopšteno govoreći, zakonodavni i institucionalni okvir za podršku ljudskim pravima u Srbiji je velikim delom uspostavljen. Srbija je usvojila nekoliko političkih dokumenata i mi podstičemo vlasti da nastave da doslednom i efikasnom primenom ovih dokumenata u narednim mesecima. Uprkos tome, ugrožene grupe građana i dalje se suočavaju sa diskriminacijom i tu mislim na Rome, osobe sa invaliditetom, LGBTIQ populaciju, žene. Branioci ljudskih prava, naročito oni koji se bave pitanjima ratnih zločina, LGBTIQ pravima ili tranzicionom pravdom, ponekad su

izloženi pretnjama, govoru mržnje pa čak i fizičkim napadima i takvi slučajevi zahtevaju brzu reakciju nadležnih institucija kao i javnu osudu od strane vlasti. Da bi se ovi izazovi prevazišli, ključno je imati nezavisno sudstvo kao i nezavisne institucije poput Ombudsmana, poverenika za zaštitu ravnopravnosti ili zaštitu podataka o ličnosti.

■ Koliko je odmakao proces suočavanja sa ratnom prošlošću?

- Rešavanje ratnih zločina je samo po sebi težak i složen proces. I premda taj proces ne može da vrati voljene osobe, on je adekvatan način da se dostigne pravda za sve žrtve, njihove porodice i čitave zajednice. Iz perspektive pristupanja EU, procesuiranje ratnih zločina je važno za jačanje vladavine prava i zaštitu ljudskih i osnovnih prava. Osim toga, ono je važno i zato što nasleđe prošlosti može biti prepreka za ostvarivanje punog potencijala regiona.

Kao što smo videli u poslednjem godišnjem izveštaju, Srbija je postigla ograničeni napredak u ovoj oblasti, što se, između ostalog, odnosi na ograničeno sprovođenje prethodne strategije za procesuiranje ratnih zločina. Iako se u izveštaju navodi nedovoljna podrška žrtvama, pozitivno je to što je povećan nivo saradnje između

Foto: Miroslav Dragović

đu Srbije i BiH, te se u izveštaju kao pozitivan primer regionalne saradnje ističe identifikacija posmrtnih ostataka nestalih osoba. Uopšteno, Srbija treba da pokaže istinsku posvećenost vođenju istraga i donošenju presuda u predmetima koji se tiču ratnih zločina, te pružanju podrške žrtvama i njihovim porodicama. Ovo je neop-

hodno kako bi se delotvorno izborilo sa nasleđem prošlosti i negovalo pomirenje. Kad smo kod pomirenja, takođe je važno naglasiti da je anketa javnog mnjenja (koju je sproveo Danas), ukazala na sve manju osvešćenost mladih u Srbiji o sukobima, što je preduslov za napredak u pogledu mira i pomirenja.

BEOGRADSKI ŠARLI EBDO

Redakciju Danasa posetili su protekle sedmice ambasadori deset evropskih zemalja, zajedno sa šefom delegacije i ambasadorom EU u Srbiji Emanuelom Žofreom. Oni su iskazali podršku zaposlenima u redakciji, koji se suočavaju sa pretnjama smrću upućenim pre mesec dana.

Urednici Danasa Dragoljub Petrović, Bojan Cvejić, Safeta Biševac i Jelena Diković dočekali su Žofrea i predstavnike Bugarske, Češke, Finske, Italije, Holandije, Poljske, Slovenije, Španije, Švedske, Slovačke.

Podsetimo da je prošlo mesec dana od pretnji u kojima se našim novinarima preti da će završiti kao novinari francuskog satiričnog lista Šarli Ebdó, koji su ubijeni u atentatu u Parizu.

Sam Žofre istakao je kako se seća da je atentant na Šarli Ebdó bio tragedija za sve Evropljane, a pozdravio je i reakciju policije i važnost medijske strategije.

Novinare, poručio je ambasador EU, treba pustiti da rade svoj posao. Istakao je kako je neophodno da na medijskom tržištu vlada pluralizam i demokratija, te izrazio podršku redakciji.

Ambasadorka Švedske Anika Ben David navela je da su ona i njen tim uvek u kontaktima sa srpskom vlašću i ističu važnost principa medijskog pluralizma, jer u suprotnom postoji rizik da građani nemaju dovoljno informacija da bi doneli valjane izbore.

- Sloboda novinarstva je kiseonik demokratije, poručila je ambasadorica Švedske.

Just Reintjest, ambasador Kraljevine Holandije, podsetio je na ubistvo istraživačkog novinara Petera R. de Vriese, koji je upucan u

Amsterdamu, rekavši da su tada shvatili koliko je zapravo sloboda medija bitna.

Italijanski ambasador Luka Gorija istakao je značaj novinarske solidarnosti.

Predstavnike evropskih zemalja zanimalo su priroda pritisaka koje Danas trpi, ali i koliko se zaposleni trenutno osećaju bezbedno.

Glavni i odgovorni urednik Danasa Dragoljub Petrović istakao je kako podrška u vreme kada se suočavamo sa pretnjama da ćemo završiti kao novinari francuskog satiričnog lista Šarli Ebdó veoma znači, dodavši da „osećamo podršku diplomatskog kora“.

- Danas je oduvek bio proevropski i građanski i zato, zbog takve uređivačke politike, i dobijamo pretnje, naveo je Petrović.

Urednica Safeta Biševac ambasadorima je predočila da je situacija danas gora nego ona devedesetih kada su se medijima, a među njima i „Naša Borba“, list koji je prethodnica „Danasa“, a i sam „Danas“ suočavali sa represijom režima Slobodana Miloševića, kada je i aktuelni predsednik Aleksandar Vučić bio ministar informisanja, u čijem je mandatu donet „Šešeljev zakon“.

- Mi imamo izreku „Ko ne poludi, taj nije normalan“, a zaista da bi se bavili novinarstvom u Srbiji morate biti i malo ljudi, ali i ludo hrabri. Mi naš posao radimo najprofesionalnije moguće i znači nam podrška zapadnih zemalja. Mada moram reći da mi ne očekujemo da Zapad direktno podržava medije, kako je to činjeno devedesetih godina, i da tako kritikuje režim, ali moj prijateljski savet, pa i molba, je da ne hvalite Vučića toliko često, kao što vam se često dešava, rekla je Biševac.

V. Radovanović

■ Verujete li u pomirenje među narodima bivše Jugoslavije i prestanak tenzija?

- Naravno da verujem. Na kraju krajeva, nije li EU savršen primer toga, kao najveći mirovni projekat ikada! Dobrosusedski odnosi i regionalna saradnja su utkane u DNK evropskih integracija i zauvek će biti ključni elementi procesa proširenja. Samim tim je i pomirenje u srži rada EU na Zapadnom Balkanu i ono što ohrabruje je da u komunikaciji sa građanima Srbije primećujem da većina njih želi da živi u naprednom društvu i da ima stabilnu budućnost bez mržnje. Zato ohrabrujemo lidere Zapadnog Balkana da rade na sveobuhvatnoj realizaciji svih sporazuma postignutih između šest partnera na Zapadnom Balkanu, kako bi čitav region od toga imao koristi. Proteklih meseci smo uočili značajan napredak u procesima regionalnih integracija koji mogu podstaći dobrosusedske odnose. Potpisivanje nekoliko dokumenata u kontekstu Berlinskog procesa predstavlja veoma važan korak.

■ Kako ocenjujete odnos države prema manjinskim grupama u Srbiji?

- Zaštita manjina je deo zaštite ljudskih prava i samim tim je nešto na šta EU i njene članice obraćaju posebnu pažnju. Uopšteno govoreći, Srbija je u ovoj oblasti mnogo toga već uradila. U Ustavu Srbije je izložen sveobuhvatni spisak ljudskih prava, a posebna pažnja je posvećena manjinama. Ponovnim uspostavljanjem Ministarstva za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog 2021, Srbija je potvrdila svoju posvećenost ovim pitanjima. Prethodno Ministarstvo je uspostavilo dobru praksu društvenog dijaloga kao i dobru saradnju sa savetima nacionalnih manjina i verujem da će novo Ministarstvo nastaviti da radi u istom maniru. Pored ovih pozitivnih pomaka, u ovoj oblasti i dalje predstoji mnogo rada. Kao i u mnogim drugim oblastima, treba ojačati primenu političkog i pravnog okvira, a njegova puna primena bi trebalo da dovede do ostvarivanja prava manjinskih grupa. Treba uložiti dodatne napore kako bi se unapredio status manjina, a kada kažem manjine, ne mislim samo na nacionalne manjine, već i na manjinske grupe koje su često najugroženije u društvu. Mnoge od ovih grupa, uključujući osobe sa invaliditetom, pripadnike LGBTIQ populacije ili Rome, i dalje trpe najveću diskriminaciju u ovom društvu i to mora da se promeni.

S. Čongradin

Quo vadis, Muslimanus ex Sandzak

(Kuda ideš,
muslimanu
sandžački?)

Piše **Fahrudin Kladničanin**

Raška oblast, za većinski srpski narod, ili Sandžak, kako to Bošnjaci „vole da kažu“, da upotrebim formulaciju koju predsednik Vučić koristi, ili jugozapadna Srbija, kako poslednjih godina ovaj region imenuje međunarodna zajednica, suočava se sa opstankom kao Koza u pripoveci Čamila Sijarića, a koja zarobljena među stene ostaje da čeka svoj ovozemaljski kraj dok se u daljini čuju ptice grabljivice. Uglavnom, sva tri označitelja predstavljaju različite geografske prostore. Raška oblast nije isto što i Sandžak, dok jugozapadna Srbija predstavlja širi geografski prostor i uključuje delove Raške oblasti, kao i Sandžaka. Znači, Sandžak je istorijska činjenica i regija koja je podeljena između Srbije i Crne Gore. Šest opština nalazi se u Srbiji (Novi Pazar, Sjenica, Tutin, Prijepolje, Priboj i Nova Varoš) i šest opština u Crnoj Gori (Bijelo Polje, Rožaje, Berane, Pljevlja, Gusinje i Plav). Dok je Raška oblast bila administrativna jedinica u sastavu Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Postojala je od 1922. do 1929. godine sa administrativnim centrom u Čačku. Važno je istaći da je pripitomljavanje sluha srbijanske javnosti na termin Sandžak u javnom diskursu poslednjih godina izvršio predsednik Vučić. Građanima nije bitno kako i na koji način imenuju prostor u kojem žive, važniji su svakako problemi sa kojima se svakodnevno suočavaju: ekonomski, socijalni, društveni, mentalni. Prošla godina se završila tako što je u Novom Pazaru u Kulturnom centru prikazan film Quo vadis, Aida? rediteljke Jasmine Žbanić. Univerzalna priča o zlu i patnji čoveka sa porukom i poukom da se nikada i nikome ne ponovi užas srebreničkog genocida. Ni u jednom drugom gradu ovaj film nije prikazan. Quo vadis? (Kuda ideš) pitanje je koje postavljamo onima koji su izabrali pogrešan put, baš kao što je i Pavle, koji je proganjao i ubijao hrišćane, odlučio da nakon susreta sa svojim gospodarom se postidi i vrati u Rim, gde je od progonitelja prapadnika nove vere postao njen najvatreniji pobornik. Doživeo je mučeničku smrt tokom Neronovog progona. Možda smo daleko od života i smrti apostola Pavla, ali nam je bliža subina kože iz sela Mioča koja noć dočekuje zarobljena među stenama dok se iz daljine noći čuje dolazak ptica grabljivica čije su kandže danas natopljene otrovom nacionalizma, mržnje, oholosti i laži.

Početak godine obeležili su događaji u Priboju kada su na jednom privatnom slavlju policajci pevali pesme koje slave genocid u Srebrenici. Spirala mržnje ili izolovani slučaj bio je neprijatan, uzemiravajući i svakako zabrinjavajući. Muslimanima u Priboju je posle nekoliko decenija čekanja obećano rešavanje problema izgradnje nove džamije. To je pred muftijom i vladikom obećao u mirovnoj misiji prevencije nacionalnih tenzija predsednik lično. Duže od dve decenije, vernici muslimani morali su da čekaju rođenje sina lokalnog policajca kako bi na njegovom slavlju rađanja života sa plej-liste zapevale pesme koje promovišu suočavanje bez odgovornosti, pa da sa dugogodišnje pitanje izgradnje pribojske džamije nađe na dnevnom redu. Danima nakon toga, Bošnjaci su zadovoljno prepričavali kako je naš predsednik ozbiljno shvatio situaciju i da nije bilo njega muslimani ne bi dobili božiju kuću u kojoj će do kijametskog dana boga spominjati i predsedniku zahvaljivati. Božija kuća je najmanji problem ili tačka razno na dnevnom redu nagomilanih problema sa kojima se suočava bošnjačka zajednica i koji se svesno guraju pod tepih čekajući priliku da izbiju novi izolovani slučajevi kako bi se o njima raspravljalo.

Prijem ovogodišnjih kandidata na osnovnu obuku za vatrogasno-spasilačke jedinice ponovio je uzburkao političku i društvenu javnost u Novom Pazaru. Na spisku od 290 izabranih polaznika obuke za

vatrogasce-spasioce nema ni jednog Bošnjaka, iako je prijavu na konkursu upitalo dvadeset pripadnika bošnjačke nacionalnosti. Izjava Aleksandra Vulina da je za izbor kandidata bila ključna profesionalna, a ne nacionalna pripadnost neodgovorna je i diskriminatorna. Decenijama se Bošnjaci u Sandžaku suočavaju sa problemom neproportionalne zaposlenosti u državnim institucijama kao što su policija, sudstvo, tužilaštvo, ali i drugim javnim službama koje su pod ingerencijom države. Takvo postupanje prema Bošnjacima vezuje se za devedesete godine kada je zbog opšte političke situacije izgubljeno poverenje države u Bošnjake, i obrnuto. Nakon demokratskih promena, pa sve do danas, taj odnos nije promenjen i on se najbolje očituje upravo u navedenim državnim institucijama u kojima Bošnjaci nisu zastupljeni srazmerno broju u ukupnom stanovništvu u sandžakim sredinama. Izvesno je da ćemo još puno vremena u narednim godinama trošiti na verbalna naglabanja o ovom pitanju. Država je ključni akter koji treba da reši ovo pitanje i na taj način opravda proklamovanu poruku:

Bošnjaci, Srbija je vaša zemlja. Ili na bosanskom: Srbijo, Bošnjaci su tvoji građani. U međuvremenu je formirana i nova Vlada Republike Srbije i obzanjeno je narodu da će u njoj biti dosad najveći broj Bošnjaka. Ministri, državni sekretari, pomoćnici, čiji broj će se približiti broju prijavljenih kandidata na obuku za vatrogasno-spasilačku jedinicu, samo što u ovom slučaju nije bitna profesionalna, već

nacionalna pripadnost za radno angažovanje na dobrobit naroda, države i društva.

U Sandžaku, bar u njegovom trokutu Novi Pazar, Tutin i Sjenica, ljudi odlaze. Uglavnom je destinacija Nemačka. Uči se nemački jezik i to traje godinama. Neki odlaze, privremeno rade, pa se vraćaju, drugi spajaju porodice i nastanjuju se u nemačim gradovima, spremni na potpunu integraciju u novo evropsko društvo. Odlaze majstori, vozači, medicinsko pomoćno osoblje, lekari. Ne odlaze hodže i političari. Oni ostaju da grade bolju budućnost na ovome, ali i budućem svijetu.

Ozbiljna investicija nikada nije stigla u Sandžak i do danas ni jedna vlast, pa ni ova trenutna, nije obezbedila izgradnju ni jedne fabrike, time ni jednog radnog mesta. Očekivalo se bar da će bratska Turska konkretno pomoći voljenom Sandžaku i njenim stanovnicima. Konkretno znači otvoriti fabriku. Ipak, država je ta koja treba da se pobrine za sprovođenje politike ravnomernog regionalnog razvoja. Ne otvaraju se fabrike i radna mesta tamo gde nedostaju, putna infrastruktura, stabilni i čvrsti elektro sistemi, ali, u konačnici, i jasna politička volja. To podrazumeva volju naroda pretočenu u politički program i delovanje vlade koja ima podršku u parlamentu. Adresa političke volje za takve projekte i poduhvate je vlada, ali, u slučaju zemlje Srbije - predsednik. Kažu da političke volje ima, ali konkretnih rezultata koji bi doveli do radnih mesta još nema.

U međuvremenu kada dođu hladni dani vazduh u Novom Pazru je zagađen i pepeljast. Kažu da je to, između ostalog, od guma, plastike i drugog repromaterijala koji ljudi koriste za grejanje. Grad se suočava sa zagađenjem životne sredine i to traje godinama. U rečnim tokovima se ispuštaju otpadne materije iz klanica i radionica za proizvodnju tekstila. Građani se bune organizovani u ad hoc inicijative predvođeni čaršijskom akcijaškom rajom uz paternalistički odnos iz centralnog Beograda. To je ono dobro poznato nastojanje institucionalno nadređene, odnosno materijalno superiorne osobe ili organizacije da se nekom nametne kao glavni autoritet. Živeće paternalizam još dugo godina, jer je čaršijska raja navikla na autoritete kojima je Novi Pazar samo projekat, uzgred čevapi i po neka mantija.

Autor teksta je izvršni direktor Akademske inicijative „Forum 10“

Foto: Medija centar

Medija Centar
BEOGRAD

Novi Pazar

Foto: BEIAPHOTO / Milan Obradović

INTERVJU

GORAN MILETIĆ, koordinator „EuroPrajda 2022“
i direktor Civil rajt difendersa, za Danas

Država poručuje da napadi na LGBT zajednicu neće biti kažnjeni

■ U Srbiji nema suočavanja sa ratnim zločinima koje su počinile srpske snage, nema borbe protiv visoke korupcije, medijske slobode i standardi fer i pravičnog suđenja se ne poštuju onako kako bi trebalo, a ljudska prava romske, LGBT i ostalih diskriminiranih zajednica se vide kao nepotrebnii luksuz

Nažalost, poštovanje međunarodnih i domaćih standarda ljudskih prava se nije popravilo u proteklih 10 godina.

Vredi napomenuti da su kršenja međunarodnih standarda postojala i ranije, ali smo sada stigli do faze gde je poštovanje ljudskih prava izuzetak, a ne pravilo. Štaviše, ako ukažete na neki od problema i ponudite rešenja, bićete optuženi da ste protiv Srbije ili predstavnika vlasti, iako ih niste ni pomenuli - ocenjuje za Danas Goran Miletić, koordinator „EuroPrajda 2022“ i direktor Civil rajt difendersa.

Govoreći načelno o situaciji u oblasti ljudskih prava, sagovornik Danasa apostrofira da u Srbiji danas nema suočavanja sa ratnim zločinima koje su počinile srpske snage, nema borbe protiv visoke korupcije, medijske slobode i standardi fer i pravičnog suđenja se ne poštuju onako kako bi trebalo, a ljudska prava romske, LGBT i ostalih diskriminiranih zajednica se vide kao nepotrebnii luksuz.

■ **Sa distance od par meseci, kako danas razumete ono što se dogodilo u septembru, usled zabrane Evroprajda?**

- I dalje je potpuno nejasno kome je bila potrebna zabrana Evroprajda. Iako nam se najčešće nudi objašnjenje da je to bilo potrebno predsedniku Vučiću kako bi izašao u susret konzervativnim krugovima u Srbiji, za sada ne deluje da je bilo ko posebno srećan i zadovoljan. Jedini izuzetak su Dveri koje su iz nejasnih razloga ponovo postale opsednute mržnjom prema LGBT zajednici i neke manje grupe koje su na mržnji pokušale da steknu simpatije malog dela građana. Ne vidim nikakav dobitak za vlast niti mogu da razumem zabranu i sve ono što se dešavalo oko Evroprajda.

■ **Kakve naknadne poruke ste čuli iz EU čuli, povodom zabrane?**

- Bilo je zaista mnogo pitanja, jer međunarodna zajednica apsolutno ne razume zabranu Evroprajda niti objašnjenja predstavnika vlasti povodom zabrane. Dobili smo dosta poruka podrške, a potpuno je jasno da zabrana neće biti zaboravljena. Naprotiv, čini se da će međunarodna zajednica postavljati još više pitanja u budućnosti.

■ **Da li su zbog zabrane održavanja ove godine, još drastičnije uskraćena prava pripadnicima LGBT?**

- Naravno, ako jednoj grupi građana samo zbog njihovog identiteta zabranite slobodu okupljanja uz aktivno tolerisanje govora mržnje koji je trajao nekoliko sedmica jasno je da

Beograd, septembar 2022.

toza što postoje „važnija“ državna pitanja?

- Slažem se sa ovom ocenom, ali u vezi ovakvim tezama uvek postoji manipulacija. Konzervativni krugovi i vlast u Srbiji su uspeali da ubede građane da su ljudska prava luksuz i nešto što dolazi na kraju, a da svi treba da čekamo dok neki drugi „problemi“ budu rešeni. Međutim, funkcionisanje bilo kog društva i države na planeti nije moguće bez osnovnih pravila koja svako (a naročito vlast) mora da poštuje. Dakle, nema ekonomskog napretka, boljeg života niti rešavanja „problema Kosova“ bez poštovanja ljudskih prava svih građana.

■ **Šta očekujete u budućnosti? Ima li naznaka o pomaku u unapređenju i dostizanju prava za sve građane Srbije, odnosno izjednačavanja gej populacije sa ostatkom građana Srbije, poput usvajanja zakona o istopolnim zajednicama?**

- Tekst zakona je gotov, dobio je sva potrebna pozitivna mišljenja eksperata Saveta Evrope i sada sve zavisi od političke volje. Čak je i predsednik na jednoj od press konferencija tokom Evroprajda rekao da se zakon mora doneti i da se praktični problemi moraju rešiti. Tada je govorio o svojim saradnicima i članovima porodice koji pripadaju LGBT zajednici, pa se činilo da je ovo način da se građanima približe problemi LGBT zajednice i podrži usvajanje zakona o istopolnim zajednicama. Nažalost, trenutno nema nikakvih naznaka da će se krenuti sa usvajanjem zakona niti je nadležno ministarstvo pozvalo članove radne grupe na razgovore u vezi ove teme.

■ **Kao višegodišnji i dosledni borac za ljudska i manjinska prava, kako biste opisali iskustvo kroz koje ste prošli u Srbiji?**

- Mislim da sada već mogu da poredim iskustva onih koji se bave ljudskim pravima na Zapadu i u Srbiji. Prva i osnovna razlika je što se u Srbiji svako ukazivanje na probleme, kršenje ljudskih prava ili na zakon koji treba doneti doživljava kao „mržnja prema državi i narodu“. Za razliku od Srbije, na Zapadu uvek postoji zahvalnost što je neko uložio vreme i znanje da bi analizirao neki problem i ponudio rešenja. U Srbiji se ljudska prava uvek povezuju sa nekakvim „centrima moći“ i „službama“, pa je gotovo nemoguće objasniti je sve što govorite ustvari odavno pretočeno u međunarodne standarde ljudskih prava, koje je sama država odlučila da ratifikuje i time da ih primeni na svojoj teritoriji bez diskriminacije.

Snežana Congradin

će takva zabrana indirektno uticati i na poštovanje drugih ljudskih prava. Najdrastičniji primer je svakako činjenica da svi napadi na učesnike posle Evroprajda i u periodu tokom priprema nisu imali sudski epilog, a počinio i najvećem broju slučajeva nisu ni identifikovani (najpoznatiji je primer napada grupe huligana na aktiviste iz Albanije u blizini policijskog kordona). Istovremeno, neke od žrtava su uz odbacivanje prijave dobile i obaveštenje da će protiv njih biti pokrenut prekršajni postupak.

Sa druge strane, medijski je bilo veoma vidljivo hapšenje huligana koji su napadali policiju tokom Evroprajda. Čini se da država poručuje potencijalnim napadačima da napadi na LGBT zajednicu neće biti kažnjeni, ali da treba da se uzdrže od napada na policiju. Takva selektivnost je potpuno neprihvatljiva.

■ **Šta kažu primeri iz svakodnevnog, običnog života gej populacije?**

- Svakodnevni život pripadnika LGBT zajednice u Srbiji je i dalje prepun problema. Prva grupa problema je identična onima koji imaju svi drugi građani i građanke Srbije, a tiču se ekonomskih i socijalnih prava. Međutim, pored toga suočavamo se sa nekažnjivošću i odsustvom pristupa pravdi kada smo žrtve nasilja ili diskrimina-

cije, dok sa druge strane država uporno odbija da donese zakone o istopolnim zajednicama i rodnom identitetu. Poruka države je da su LGBT osobe manje važne od drugih građana.

■ **Da li ste razgovarali sa gej premijerkom o tome, kako je objasnila ono što se dogodilo?**

- Iako je na ovo bilo mišljenja dela javnosti da sa vlastima u Srbiji ne treba uopšte razgovarati, uveren sam da uvek treba razgovarati, objasniti koji standar-

di važe, zašto i kako ovi standardi ljudskih prava koje je Srbija ratifikovala moraju biti primenjena u praksi.

Posle Evroprajda smo odmah zakazali Beograd Prajd 2023 za 9. Septembar 2023, ali do sada nije bilo razgovora sa premijerkom oko svega što se dogodilo 2022. godine, niti oko priprema za 2023. godinu. Verujem da takav razgovor mora da se desi što pre.

■ **Da li se slažete sa ocenom da su žrtvovana prava gej populacije zbog**

NAJGORI UTICAJ NA KULTURU LJUDSKIH PRAVA IMAJU NACIONALIZAM I POPULIZAM

Nažalost, u protekle tri decenije tokom kojih se bavim ljudskim pravima, mnogo toga u regionu i Srbiji je krenulo u pogrešnom smeru. Neki opasni narativi koje uporno zastupaju predstavnici vlasti su postali opšteprihvaćeni. Naprimera, jedan od njih je da smo svi zajedno odgovorni za poštovanje ljudskih prava, iako je odgovornost uvek na institucijama, a ne na običnim građanima. Nadalje, uvek se govori da i u drugim zemljama ima kršenja ljudskih prava i to se uzima kao opravdanje za kršenje ljudskih prava u Srbiji. U ovakvim prikazima uvek se građanima ne saopštava da je pristup pravdi u tim zemljama drastično bolji i da počinio po pravilu ne prolaze nekažnjeni. Međutim, svakako najgori uticaj na kulturu ljudskih prava imaju nacionalizam i populizam. Veoma smešna ideja da se sve u svetu vrti oko Srba i Srbije i da neki „centri moći“ po ceo dan rade na štetu Srbije, kao i da oko nekih tema nema razgovora. Naprimera, ne sme se razgovarati o Kosovu kao nezavisnoj državi i članstvu Kosova u Savetu Evrope i UN, iako je proklamovani cilj državnih organa da se zaštite ljudska prava Srba na Kosovu, čemu bi članstvo u ove dve organizacije drastično pomoglo. Istovremeno, tabu je govoriti i o ratnim zločinima koje su počinile srpske snage, iako počinio i dalje žive među nama, a žrtve nemaju pristup pravdi.

Rat u bivšoj Jugoslaviji obeležen je sistematskim kršenjem humanitarnog prava

Sukobi tokom devedesetih godina na prostoru bivše Jugoslavije obeleženi su teškim, sistematskim i masovnim kršenjem međunarodnog humanitarnog prava. U sukobima je život izgubilo više od 130.000 osoba, među kojima je većina civila. Za više od 10.000 osoba se još uvek traga. Desetine hiljada ljudi su bili zatvoreni u logorima, gde su preživeli torturu, seksualno nasilje, nečovечно postupanje i druge vidove nasilja i poniženja. Oko 4.5 miliona osoba je prisilno napustilo svoje domove. Sukobe su obeležila velika razaranja i pljačka privatne i društvene imovine, privrednih dobara, kulturnih i religijskih objekata.

Nakon usvajanja Rezolucije 1503 u Savetu bezbednosti Ujedinjenih nacija 2003. godine, kojom je najavljen kraj mandata Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ), a države naslednice bivše Jugoslavije pozvane da ojačaju domaće kapacitete za procesuiranje ratnih zločina, Republika Srbija je donela Zakon o organizaciji nadležnosti državnih organa u postupku za ratne zločine kojim su uspostavljene specijalizovane institucije za procesuiranje ratnih zločina - Tužilaštvo za ratne zločine Srbije (TRZ), specijalizovana sudska veća, policijske jedinice za istrage i zaštitu svedoka, kao i služba za podršku svedocima i žrtvama. Doneti su i drugi zakoni i podzakonski akti, a zaključeni su i bilateralni sporazumi kojima su stvoreni važni uslovi za procesuiranje ratni zločina i regionalnu saradnju.

Za 19 godina postojanja specijalizovanih institucija, pravosnažno je osuđeno 88 osoba za zločine počinjene u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i na Kosovu. Ukupno je optuženo 222 osobe u 96 predmeta. U predistražnoj fazi se nalazi još 1.731 predmet.

Fond za humanitarno pravo (FHP) kao jedina domaća nevladina organizacija koja u kontinuitetu prati sva suđenja za ratne zločine pred sudovima u Srbiji duži niz godina ukazuje na brojne manjkavosti ovih postupaka - od nedovoljnog broja optužnica, malog broja optužnica protiv visokorangiranih pripadnika vojske i policije, nepostojanju optužnica za zločine protiv čovečnosti, čestog odlaganja glavnih pretresa, višegodišnjeg trajanja postupaka, do manjkavostima u sistemu zaštite i podrške žrtava i svedoka.

Ni tokom ove godine nema velikih pomaka u prevazilaženju navedenih problema. Trenutno je pred sudom u Srbiji u toku 25 postupaka za ratne zločine; doneto je ukupno pet prvostepenih presuda; od ukupno zakazanih 108 glavnih pretresa održano je 64. Jedanaest zamenika tužioca za ratne zločine je tokom 2022. godine podiglo ukupno sedam optužnica protiv 11 lica. Dve optužnice su rezultat regionalne saradnje sa Tužilaštvom BiH, dok su četiri optužnice rezultat vlastite

istrage TRZ-a. Optužili su jednog visokorangiranog pripadnika bivše JNA - Dušana Lončara, mada je dokaze za procesuiranje TRZ posedovalo još od 2007. godine a FHP je protiv njega podneo i krivičnu prijavu 2016. godine.

Međutim, ono što je drugačije u odnosu na prethodne godine jeste nova praksa TRZ-a koja se tiče podizanja optužnica u odsustvu odnosno protiv lica koji nisu dostupni organima gonjenja Srbije. Tako je tokom ove godine TRZ podiglo dve optužnice protiv državljana Hrvatske - Branka Tunića za zlostavljanje i ubistvo jednog pripadnika JNA 1991. godine i protiv četvorice pilota hrvatske vojske za granatiranje kolone civila na Petrovačkoj cesti 1995. godine. Suđenje Tuniću je u toku, dok se odluka suda da se postupak protiv hrvatskih pilota vodi u njihovom odsustvu još uvek čeka.

Krivično zakonodavstvo Srbije omogućava da se, pod određenim uslovima, sudi u odsustvu licima koji trenutno nisu dostupni državnim organima Srbije. Iako su suđenja u odsustvu u određenim situacijama potrebna i opravdana, u slučaju ratnih zločina ona predstavljaju korak nazad u uspostavljanju pravde za zločine koji su počinjeni tokom ratova na prostoru bivše Jugoslavije. Ona me doprinose jačanju regionalne saradnje, na kojoj iz godine u godinu insistira Evropska komisija u godišnjim izveštajima o napretku Srbije na putu ka Evropskoj uniji, kao i glavni tužilac Međunarodnog rezidualnog mehanizma Serž Bramerc u izveštajima Savetu bezbednosti UN.

U regionu Hrvatska već duži niz godina sudi u odsustvu i to uglavnom optuženima koji su srpski državljani gde danas i žive što je bilo predmet brojnih kritika od strane međunarodne zajednice. Regionalna saradnja između tužilaštava u regionu mora da postoji s obzirom da su zločini činjeni na teritoriji jedne države a da se žrtve, svedoci, počinio i dokazi često nalaze na teritoriji druge države. Uspostavljanju prakse suđenja u odsustvu u Srbiji će za posledicu imati da se u ulozi optuženih nalaze samo državljani nekih od država regiona kojima će se suditi za zločine koji su počinili nad pripadnicima srpskog naroda. Na taj način se suđenja za ratne zločine obesmišljavaju i koriste u političke svrhe čime se stvara iluzija da državni organi brinu o tome da srpske žrtve dobiju zadovoljenje pravde koju, prema mišljenju političkih elita u Srbiji, nisu dobile pred Haškim tribunalom. Realnost će zapravo biti drugačija - sudice se praznoj optuženičkoj klupi, a u slučaju i da optuženi bude i osuđen on neće otići u zatvor gde bi izdržavao kaznu za nedela koja je počinio.

Marina Kljaić

Saradnica Fonda za humanitarno pravo

D ŽVAKA U PEPELU

Kako je to biti „strejt“ muškarac

Ko vozi tra... a ko otvara

U povodu Međunarodnog dana ljudskih prava javila mi se urednica Danasovog specijalnog dodatka o

Međunarodnom danu ljudskih prava, izvesna Snežana Čongradin, i naložila mi da napišem tekst na temu „Kako je to biti strejt muškarac u Srbiji“.

Hm, kako se takav tekst piše, pitao sam Snežanu Čongradin za savet, a Snežana mi je objasnila: Malo da opalimo po očekivanjima društva, a društvo od muškarca očekuje da bude „mačo“, od žene da bude „ženstvena“, sa svim podrazumevajućim radnjama, koje su isto nasilne kao i „ne budi gej“.

Aha, malo da opalimo, sve jasno - pravio sam se da razumem Snežanu Čongradin. Istina, lakše bi mi bilo da napišem kolumnu o tome kako pokušavam da budem ženstven, ali mi to nikako ne uspeva, nego da napišem kako pokušavam da budem mačo, što mi takođe nikako ne uspeva, jer koji „mačo“ glavni urednik bi dozvolio da mu novinarke naručuju nerazumljive teme sa rokom „do petka ujutru da pošalješ tekst najkasnije inače ćeš dobiješ nogu u dupe“, kako je isijavalo iz zapovednog tona „mačo“ urednice Snežane Čongradin.

Problem je dakle u Srbiji, što od muškarca svi očekuju da bude muškarac, a od žene svi očekuju da bude žena. Meni to deluje logično, ali ne i Snežani Čongradin. Ali hajd, da pokušamo.

Imam jednog druga, previše poznatu javnu ličnost, koji kao ni ja nema vozačku dozvolu, pa ga vozi supruga, a on je, kako voli da kaže - suvozač, voženo lice. Kad odu u vikendicu, seoski komšiluk se raspituje: „Je li, je l' ti to njoj daješ da vozi kola samo po selu?“

- Ma ne, ja nemam vozačku! Ona ima dozvolu... - kaže on, pa ga onda komšiluk osmatra onako ispod oka.

Siroma čovek, razmišljaju u komšiluku, tako poznat a nema dozvolu, vozi ga žena, kuda ide ovaj svet u kome je najpoznatiji reper

belac, najpoznatiji golfer crnac, a ovaj moj poznati drug je suvozač, što je kako se veruje među Srbijem tipično ženski posao za koji se polaže u Suvozačkoj školi.

I mene često pitaju: „Nemaš dozvolu. Imaš li makar kola!“

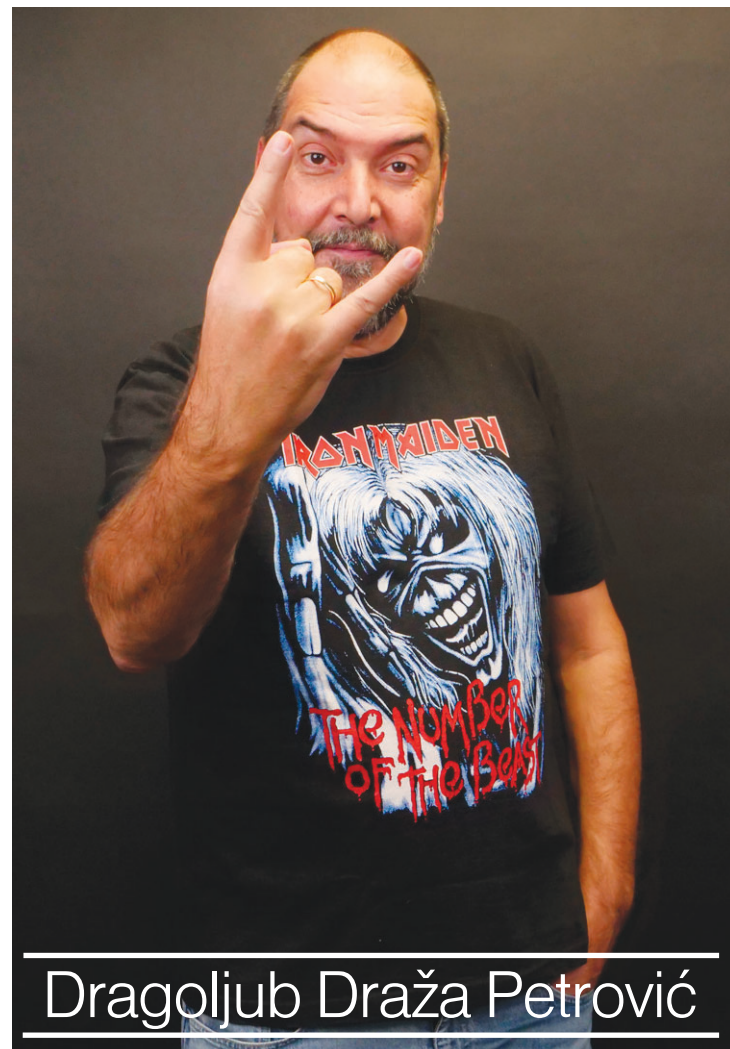
- Nemam kola... - kažem. Pa da bi prekinuo jezivi muk, uzmem da im objašnjavam kako neki od najimpozantnijih primeraka muškog pola nemaju vozačku dozvolu i time se javno hvale.

- Evo na primer, Bajaga nema vozačku dozvolu! - poentiram.

- Ko bi reko za Bajagu!? Je l' on gej, ajd ti sigurno znaš te stvari? - pitaju, pa sva njihova negativna

energija bude preusmerena na Bajagić Momčila, jedinog čoveka koji nema vozačku dozvolu a ima pesmu u kojoj lično vozi kola: „Ja imam krvotok od benzina, Pred mojim očima ravan put, Ovo je žestoka mašina, Nebo mastilo, mesec žut, Nisam blesav da brojim zvezde, Brojim znake i linije, Psi laju na karavane, A karavani prolaze. Kao tanak sna šušta prašina, 442 do Beograda, Gume škripe bluz kilometara, 442 do Beograda“.

Uostalom, smislio sam i fazon koji je istinit - nijedan glavni urednik Danasa nije imao vozačku dozvolu (sem Panovića, ali on skoro da nikad nije vozio), i to je osnovni uslov da bi

Dragoljub Draža Petrović

arac u Srbiji

ktor a kapiju

Foto: EPA-EFE / Andrej Čukić

Da li je Briselski sporazum doneo pristup pravdi Srbima sa Kosova?

Sudije i tužioci u Srbiji su, po svemu sudeći, na meti kleveta i uvreda u svim delovima Srbije. Uz sve moguće etikete koje već na sebi nose, ulazak srpskih sudija i tužioca u kosovske institucije, u tzv. integrisano pravosuđe koje je funkcionisalo punih pet godina, na osnovu Briselskog sporazuma, doneo im je, od nekih sugrađana, etiketu izdajnika. Na dan 6. novembra 2017. godine, ukupno je integrisano 40 sudija i 13 tužilaca, kao i 145 zaposlenih koji su do tada bili zaposleni u sudovima i tužilaštvima. Kvote srpskih sudija i tužilaca koje su ugovorene Briselskim sporazumom su poštovane.

Oni koji nisu ušli u sistem, iz ubeđenja da je ulazak u zajedničke institucije protivan srpskim interesima, dobili su privremenu penziju. Često i nevoljno. Jedna bivša kosovska sudija, u najboljim pedesetim godinama, osetila se izdanom od Srbije, jer srpsko pravosuđe u kome je želela da nastavi karijeru, nju nije primilo. Nije je bilo u novom sistemu vrednovanja rada pa je njen dugogodišnji rad bio bezvredan. Tako je ostala obespravljena i diskriminirana zbog ubeđenja da je Kosovo Srbija.

Kakvu god etiketu zbog pristajanja na Briselski sporazum nosili, ti srpski stručnjaci su stubovi pravosudnog kosovskog sistema, bez kojih život građana ne bi mogao da se zamisli. Iako su ugovorene kvote rezervisale mesto srpskim pravnicima u pravosuđu, pitanje je da li će ova mesta i da se popune. Mladih pravnika je sve manje. Njihov broj na Kosovu ne zavisi samo od plate koja se nudi, već od broja Srba koji realno žele da ostanu. Dodatno, ulazak u integrisano pravosuđe za nove generacije podrazumeva i nova pravila, odnosno da se proces obrazovanja ili provere

znanja nakon fakulteta (sa diplomom koja mora proći proces priznavanja) odvija pred kosovskim institucijama.

Za Srbe zsa Kosova pristup pravosuđu i dalje trnovit

Briselski sporazum je do skoro obezbeđivao Srbima na Kosovu suđenje pred srpskim sudijama i time garanciju da im sudi neko ko poznaje njihov jezik, prema novom pravu i pravilima. Kosovske vlasti naknadno su donele zakon koji uređuju automatsku raspodelu predmeta, što je ugrozilo pravilo da Srbima sude Srbi. Takvih garancija za tužioce nije bilo od početka, tj. albanski tužilac može goniti okrivljene Srbe i suprotno.

Ipak, to što na Kosovu Srbima sude Srbi nije im osiguralo ni potpun pristup pravdi, ni potpunu pravnu sigurnost, ni pravo na pravično suđenje. Parcijalna primena Briselskog sporazuma onemogućava da proces pred integrisanim sudom teče bez prepreka. Naime, nijedan postupak se ne može zamisliti bez korišće-

nja javnih isprava kao dokaza. U zavisnosti da li na javnoj ispravi stoji pečat Republike Srbije ili Republike Kosova i u zavisnosti od toga koliko je stara javna isprava, zavisi i verodostojnost odnosno priznavanje dokaza. Ovo predstavlja poseban problem prilikom dokazivanja vlasništva imovine ili u ostavinskim postupcima. Ne postoji jedinstveni stav sudija u pogledu važenja ovih javnih isprava koja su izdata od strane srpskih institucija na teritoriji Kosova devedesetih godina prošlog veka,

Najveći problem je nastao usled nedostatka mehanizma za priznavanje sudskih odluka koje su donošene dvadeset godina pre integracije i one ne mogu da se izvrše. Pitanje nemogućnosti izvršenja starih i novih sudskih odluka koje nose srpski pečat, dovelo do privremenog prenosa nadležnosti „ugašenog“ Mitrovačkog suda na daleki Osnovni sud u Leskovcu. To je urađeno kako bi se na bilo koji, pa i na teži način omogućivao pristup pravdi Kosovskim Srbima. Tako se danas pred Osnovnim sudom u Leskovcu vode predmeti iz porodičnog prava, ostavine, te radni sporovi kosovskih Srba koji su zaposleni u organima ili preduzećima na teritoriji Kosova čiji je osnivač Republika Srbija, tj u bolnicama, školama, centrima za socijalni rad i sično.

Foto: YUCOM

„Neželjena deca“

Dodatno, mali je broj advokata, javnih beležnika i drugih pravnih profesija iz

srpske zajednice od kojih takođe zavisi pristup pravdi. Ukupno 7 kosovskih Srba advokata trenutno je upisano u Advokatsku komoru Kosova koji zastupaju pred kosovskim institucijama, pred sudovima u Srbiji, pretežno u Raški, Novom Pazaru i Leskovcu, odnosno sudovima koji su direktno ili indirektno preuzeli tzv. „kosovske predmete“. Iako se predmeti vode u većini slučajeva pred Osnovnim sudom u Leskovcu, građani koji se obraćaju sa teritorije Kosova najčešće angažuju advokate koji rade na Kosovu. Do današnjeg dana, samo jedna javna beležnica overava isprave na srpskom jeziku.

Da zaključimo, primena Briselskog sporazuma može doneti uspeh ali samo ako se sporazum primeni u celini i ako se Sporazum primenjuje u dobroj veri, a to znači u interesu građana zbog kojih je zaključen a to su-Kosovski Srbi. Delimična i privremena primena Briselskog sporazuma, pa čak i da je u pitanju cela jedna oblast kao što je pravosuđe, je na duže staze neodrživa. Kao što je nemoguće u toku razvoda bračnih drugova sa decom da se uredi da će deca viđati drugog roditelja od petka do nedelje, a da se ne uredi ko, gde i kada predaje decu, a ko i kad ih uzima kao i ko plaća alimentaciju i koliko. Ako se sve ne uredi i ako ne postoji dobra volja sa obe strane, neka deca će tumarati, neka će se snaći, ali će uvek ostati osećaj da su neželjena deca.

Izlazak Srba iz pravosudnih institucija ne može se tumačiti samo kao naručeni politički potez, već i kao realan protest zbog odsustva koraka sa jedne i druge strane da se reše sva pitanja od kojih zavise pristup pravdi Kosovskih Srba.

Katarina Golubović
Autorka je direktorka Yukom

LIČNI STAV

Ko najviše pati i u ratu i u miru?

I u ratu i u miru marginalizovane grupe najviše pate. U sveopštim krizama poslednjih godina, od kojih je pandemija jedna, a tu su i ekonomska i politička kriza, životi i bezbednost žena su konstantno bili skrajnuti sa dnevnog reda onih koji imaju realnu moć da izvrše promene, a zapravo država je često i sama bila izvor opresije. Primetno je u poslednjih nekoliko decenija, posebno na regionalnim prostorima, da se pitanja ženskih prava i bezbednosti sklanjaju u stranu, pod pritiskom 'važnijih, političkih pitanja'. Takozvana politička kriza nastavlja da produbljuje krizu uslova u kojima žene žive. Međutim, tokom ovog vremena, feministički pokreti su imali ključnu ulogu u odupiranju različitim oblicima ugnjetavanja.

Na Kosovu, poslednje godine su bile

obeležene porastom i jačanjem radikalnih feminističkih kolektiva, više nego ikad. Devedesetih godina delovanje ženskog pokreta je bilo obeleženo pitanjem nacionalnog oslobođenja, ali nakon proglašenja nezavisnosti 2008. godine, pitanja ženskih prava su na neki način oslobođena tereta nacionalne borbe. Javnu sferu i javni prostor okupirale su feministkinje, osuđujući različite vrste nasilja nad ženama. Samo u poslednja tri meseca, žene su demonstrirale protiv nasilja, silovanja i ubistava žena.

Brojni nezavisni feministički kolektivi su organizovali demonstracije u Prištini i drugim gradovima širom Kosova, koji su bili radikalniji, u smislu da nisu bili u

pitanju samo mirni marševi, već su korišćeni i drugi oblici intervencija u javnom prostoru. Brojni su slučajevi protesta prethodnih godina na kojima su feministkinje javno osuđivale i kritikovale državne institucije, kao i sudove i tužilaštva zbog propusta da se žrtve zaštite, ali i zbog sramno niskih kazni na koje su počinio bili osuđivani, ako je do presuda uopšte i dolazilo. Ovo je važno istaći, jer su u brojnim slučajevima različite instance uspevale da 'isprave' ove kazne, i hitne mere zaštite su bivale preduzete.

Feminističke umetnice koriste svoju umetnost da se suprotstave hegemonističkom maskulinitetu i heteronormativnom ugnjetavanju

čineći svoj rad vidljivim kroz ulične performanse, vizuelne umetnosti, murale i tome slično. Feministička poezija je glasija nego ikad. U akademskim krugovima, feminističke naučnice i istraživačice su osnovale Program rodnih studija i istraživanja na Univerzitetu u Prištini. Organizuju, između ostalog, i godišnje letnje škole za studente sa Kosova i šire. Objavljuju i distribuiraju feminističke magazine. U svojim počecima, feministička scena je bila centralizovana i prisutna u Prištini, međutim to više nije slučaj. Grupe mladih žena organizuju svoje aktivnosti i u manjim gradovima na Kosovu. Izražavaju se kroz razne vidove protesta, koriste javni prostor da se suprotstave patrijarhatu, crtajući grafite. Kako delovanje unutar pojedinih država više nije dovoljno, idealno bi bilo da se feministkinje širom regiona umreže, i zajedno stvaraju više solidarnosti, jer je borba zajednička i neprestana.

Elife (Eli) Krasniqi
Autorka je antropološkinja i feministička aktivistkinja, istraživačica i predavačica na Odeljenju za jugoistočnu evropsku istoriju i antropologiju na Univerzitetu u Gracu

Foto: Privatna arhiva

bio na čelu tog osvedočenog pederskog javnog glasila. Tačka.

U Srbiji dakle mora da se zna ko vozi traktor a ko otvara kapiju, ko nosi zvonca a ko mrči ovce i ko namešta antenu, a ko viče „Ne valja“. Znao ono, u vremenima pre kablovskih televizija muškraci su se peli na krov i nameštali antenu, a žena se kroz prozor drala: „Ne valja, malo levo, e sad je dobro...sad vrati“.

E tu smo, dakle.... Od kada sam u braku na krov naše zgrade uglavnom se pela moja draga supruga. Dobro, ajd da ne preterujem, popeo sam se jedanput i ja ali je tada sem vatrogasaca u akciji mog spašavanja, kolko se sećam, učestvovala i Gorska služba spasavanja kao i 63. padobranska brigada.

Majstori kad uđu u našu kuću misle da sam kao osvedočeni muškarac, takođe i osvedočeni ekspert za odgušivanje sifona, gletovanje, lepljenje pločica, fugovanje, bušenje rupe hilti bušilicom, montiranje nameštaja, hoblovanje parketa, te mi naširoko objašnjavaju kako će da obave posao zbog kog ih je zvala - moja žena.

- Al' objasnite njoj, ona vas je zvala. Ja sam samo u prolazu... - objasnim zapanjenim majstorima.

Ona oni pogledaju u moju suprugu, ovlašćeno lice za pominjanje svega po spisku svim majstorima koji su pokušali da nas zavrnu, da izošljare moleraj, da nam pločice zalepe sistemom „pogačica“ ...

I posle tih nemilih scena, obično ja tešim majstora.

- Je... ga burazeru, žao mi je, ona je studirala arhitekturu? - objasnim majstoru.

- Jeste, burazeru, ali ona je žena, kako joj dozvoljavaš da se bavi pominjanjem svega po spisku nama majstorima, kada je to, isključivo muški posao? - pitao je za moje dve i po decenije braka mnogi majstor koji je pao kao žrtva moje, što bi Srbi rekli, nežnije polovine.

(nastavak ove dramatične ispovesti čitajte dogodine na istom ovom mestu, istim povodom)

LIČNI STAV

Prava građana u Srbiji nisu dovoljno zaštićena

■ Da se država neefikasno bori protiv nasilja u porodici smatra 91 odsto građana. Podaci pokazuju da je u 2020. i 2021. godini 48 žena ubijeno kao posledica nasilja u porodici

Piše **Sonja Tošković**

U susret obeležavanju 10. decembra, Međunarodnog dana ljudskih prava, možemo da konstatujemo da je stanje ljudskih prava u Srbiji u skoro svim oblastima nezadovoljavajuće.

Beogradski centar za ljudska prava cele godine samostalno, ali i sa drugim organizacijama civilnog društva prati ostvarivanje ljudskih prava u Srbiji, a ove godine smo u saradnji sa N1 portalom, sproveli istraživanje stavova građana o stanju ljudskih prava u Srbiji. Istraživanje je sprovedeno u periodu od 16. septembra do 16. oktobra 2022. godine, u kome je učestvovalo 11.726 građana (pristupilo stranici), dok je 7.076 odgovorilo na postavljena pitanja.

Šta nam analize i podaci govore o stanju ljudskih prava u Srbiji?

Kada su u pitanju ekonomska i socijalna prava građana, 86 odsto ispitanika smatra da radna prava nisu adekvatno zaštićena, položaj muškaraca i žena na tržištu rada nije jednak i ravnopravan.

To nam sa druge strane dodatno potvrđuju recimo i podaci Zaštitnika građana, gde je najveći broj pokrenutih postupaka u oblasti radnih prava - 12,55 odsto, kao i u oblasti ekonomskih i imovinskih prava - 39,68 odsto. Imajući u vidu zvaničnu statistiku Republičkog zavoda za statistiku, da je prosečna

zarada na dan 25. oktobra 2022. iznosila 75.282 dinara, da je inflacija ove godine dostigla 14 odsto, da je prosečna potrošačka korpa iz jula meseca iznosila 86.839 dinara, ne čudi ni da 73 odsto građana smatra da mesečna primanja ne omogućavaju dostojanstven život u Srbiji.

Preko 80 odsto građana smatra da država ne omogućava adekvatnu zdravstvenu zaštitu, kao i da u Srbiji nema kvalitetnog i pravednog sistema obrazovanja. Svedoci smo sve većeg porasta vršnjačkog nasilja u školama, kako nad decom tako i nad nastavnicima, što je nažalost odraz stanja u društvu.

Žene i muškarci nisu ravnopravni

Da žene i muškarci nisu ravnopravni u društvu smatra 73 odsto građana, što se treba posmatrati sa nekoliko nivoa.

Dostupni podaci iz 2021. pokazuju velike razlike između žena i muškaraca u pogledu zapošljavanja i tržišta rada. Procenat nezaposlenih muškaraca iznosio je 37,1 odsto, dok je taj procenat za žene znatno veći - 53 odsto, dok je stopa nezaposlenih mladih žena iznosila 76,4 odsto.

Procenat zaposlenosti muškaraca i žena je: 56,6 odsto za muškarce i 41,3 odsto za žene. Odsustvo za negu dece uglavnom koriste žene (82 odsto prema 14 odsto) dok postoji nesrazmerna razlika između vremena koje žena i muškarci provode kada je u pitanju briga o svojoj deci svake nedelje.

Šezdeset četiri posto žena troši između dva i šest sati dnevno radeći neplaćene kućne poslove, dok 76 odsto muškaraca provede do sat vremena na dan obavljajući takav posao.

U izveštaju Evropske komisije je konstatovano da je neplaćeni rad žena koje provode u domaćinstvima iznosi 21,5 odsto BDP-a Srbije, posebno ranjive grupe žena, kao što su samohrane majke, žene koje su pripadnice marginalizovanih grupe su višestruke diskriminirane i nedostaje adekvatna podrška države odnosno institucija.

Da se država neefikasno bori protiv nasilja u porodici smatra 91 odsto građana. Podaci pokazuju da je u 2020. i 2021. godini 48 žena ubijeno kao posledica nasilja u porodici.

Analiza medija o izveštavanju o nasilju nad ženama na društvenim platformama i online portalima govori da veliki broj medija otkriva identitet žrtve, poverljive podatke, senzacionalistički izveštava o nasilju što dovodi do sekundarne viktimizacije kao i traumatizacije žena koje su se ohrabrine da o nasilju javno govore.

Ista prava za LGBT

Gotovo 69 odsto građana smatra da LGBT osobe treba da imaju ista prava kao i svi ostali građani Srbije, ali zato 47 odsto građana smatra da Srbija treba da usvoji Zakon o istopolnim zajednicama kojim bi se zakonski regulisao čitav niz prava za LGBT populaciju u Srbiji.

Foto: Medija centar

Zakonski proces priznavanja pola u Srbiji je regulisan zakonom, ali je i dalje neadekvatan, komplikovan i dugotrajan. Organima nadležnim za njegovu implementaciju nedostaju jasne smernice o sprovođenju ili se čini da ignorišu propisane rokove.

Građani takođe smatraju (84 odsto) da država ne štiti jednako i pod istim uslovima pravo da izraze svoj stav po određenom pitanju, odnosno pravo na slobodu okupljanja je ponovo palo na testu po oceni građana, ali organizacija civilnog društva. Samo ove godine imali smo primere napada na ekološke aktiviste širom Srbije, nesrećno održan Evroprajd, a sa druge strane uspešno i bez ometanja održane druge skupove poput protesta za očuvanje porodice, itd.

Na primer Evroprajd 2022 je održan u Beogradu u periodu od 12. do 18. septembra 2022. godine, ali je okupljanje zakazano za 17. septembar zabranilo Ministarstvo unutrašnjih poslova. Žalbe organizatora na odluku podnete ovom Ministarstvu, a samim tim i Upravnom sudu bile su odbačene. Šetnja je na kraju ipak održana uprkos zabrani, ali ne originalnom rutom, sa jakom policijskom pratnjom, dok je nekoliko različitih incidenata dokumentovano.

Prema podacima iz 2021. godine 512 dece je institucionalizovano - od kojih 345 (67,38 odsto) sa smetnjama u razvoju, dok je 29 dece (21 sa smetnjama u razvoju) bilo mlade od tri godine. I pored pozitivnih iskustava sa

hraniteljstvom, nedovoljan broj hraniteljskih porodica je obučen za brigu o deci sa smetnjama u razvoju. Ovo je glavni razlog zašto su deca sa smetnjama u razvoju previše zastupljena u rezidencijalnom smeštaju.

Usvojena je strategija za deinstitucionalizaciju i razvoj usluga u zajednici za period 2022-2026, ali ne i Akcioni plan za njeno sprovođenje. Uprkos brojnim nedostacima, Strategija za pohvalu podiže minimalni uzrast za institucionalizaciju na sedam godina. Strategija prepoznaje i neophodnost razvoja specijalizovanih, povremenih i urgentnih oblika hraniteljstva, koji još uvek nisu razvijeni u praksi, pa su deca i omladina sa smetnjama u razvoju u većem riziku od institucionalizacije.

Nepoverenje u medije

Poražavajući je procenat građana - 91 odsto koji smatra da mediji u Srbiji ne izveštavaju objektivno i profesionalno na teme koje su od društvenog i političkog značaja za građane. Pravo na slobodu izražavanja kao i na pravovremene, objektivne i nepristrasne informacije je od suštinskog značaja za društvo, a odgovornosti na medijima i novinarima je velika.

Odgovornost za širenje ili podsticanje govora mržnje u velikoj meri snose mediji zbog sadržaja koji objavljuju i korisnički generisanog sadržaja koje objave. Stranice informativnih portala na društvenim mrežama postale su mesto koje je prepravljeno diskriminatornim komentarima usmerenim protiv različitih društvenih grupa. Mnogobrojni izveštaji međunarodnih organizacija, Komiteta Ujedinjenih nacija ukazuju da su istraga, gonjenje i sankcije zbog govora mržnje zbog napada i pretnji često neadekvatni i da je potrebno unaprediti mehanizme zaštite.

Više od 80 odsto građana smatra da je govor mržnje zastupljen u javnoj sferi i ono što je posebno zabrinjavajuće je što takav govor dolazi od predstavnika vlasti prema neistomišljenicima, ženama, civilnom društvu, nezavisnim novinarima, i prolazi nekažnjeno. To je ujedno i poruka društvu i svakom pojedincu, i još jedan dokaz da nema vladavine prava i zaštite ljudskih prava. Preko 70 odsto građana smatra da njihovi lični podaci nisu adekvatno zaštićeni na internetu.

Autorka je direktorka Beogradskog centra za ljudska prava

Foto: N1

Piše Ljiljana Spasić

Teška vremena rađaju hrabre ljude

Uprkos činjenici da je prošlo trideset godina od osnivanja antiratnih pokreta u Vojvodini, šira javnost čini sve, kako bi jedan tako značajan pokret, gurnula u potpuni zaborav. Ni jedan takav pokušaj nije moguć dok postoje svedoci vremena u kome je bilo važno stati na stranu onih koji su smatrali da rat nikako ne može i ne sme biti opcija, kojom treba da se rešavaju nastali problemi i nesuglasice. Iako unapred osuđeni na poraz, antiratni aktivisti i aktivistkinje pružali su snažan otpor nacionalističko-militarističkoj vlasti.

Preuzimajući na sebe veliku odgovornost, uz ogromne rizike, aktivnosti ovih pokreta zasnivale su se na pravim ljudskim vrednostima, pravu na mir i slobodu svakog pojedinca.

U isto vreme, kada širom Srbije, niču razni dobrovoljački odredi, osnivaju se antiratni pokreti, koji se nenasilnim sredstvima suprotstavljaju politici zasnovanoj na otimanju teritorija, ubijanju nedužnih civila, teoriji krvi i tla.

Iako su u Vojvodini tokom ratnih devedestih postojali jaki građanski pokreti, većina stanovništva, uključujući i deo društvene elite, priklonila se zločinačkoj ideologiji, na kojoj će kasnije graditi svoje političke karijere.

Preuzimanje odgovornosti u vremenu ogromnog rizika, istrajna hrabrost, saosećanje, solidarnost i uzajamna podrška brojnih antiratnih aktivistkinja i aktivista jesu ponos Vojvodine.

Svaki pokušaj da se potisnu i marginalizuju akcije, pobune rezervista, antiratni koncerti, mediji koji su poput Pančevca, izveštavali o tim događajima, nije moguć. Žene u crnom dale su doprinos u obeležavanju važnih datuma iz istorije antiratnog delovanja u Vojvodini.

Mapa antiratnog otpora samo je deo materijala koji je predstavljen javnosti u Vojvodini. Na našu žalost, vojvodanske organizacije uključujući i nastalu i građansku akciju kojoj pripadam propustile su priliku da obeleže važne činove i datume iz istorije antiratnog otpora u Vojvodini.

Masovne mobilizacije u Vojvodini

U to vreme, širom Vojvodine, organizovane su masovne mobilizacije. Prema procenama, u Srbiji je od jeseni 1991. do 1992. godine nasilno mobilisano oko 140.000 ljudi, od čega najviše u Vojvodini, oko 82.000.

Iako Srbija nije bila u ratu - nije proglašeno ratno stanje - mobilisanim rezervistima saopšteno je da idu na ratišta u Hrvatsku. Proces prisilne mobilizacije odvijao se uz pomoć policije. Mnogi rezervisti u to vreme odbijaju da idu na ratišta u Hrvatsku, spremni da brane Vojvodinu i Srbiju. Protesti protiv masovne mobilizacije odvijali su se u Pottisju, gde su ljudi tražili da se sa

■ Jednog dana, kada se u ovoj zemlji prestane sa promocijom ratnih zločinaca, koji nikako ne mogu biti proglašavani u heroje i moralne vertikale jednog društva, o antiratnim pokretima u Vojvodini govoriće se kao svetloj tački naše istorije. Sudeći po tome da se postojanje mirovnih pokreta potiskuje i nedovoljno o njima govori čini nas i dalje zarobljenim u ruševinama loše prošlosti

Foto: Medija centar

ratišta vrte svi koji su tada bili mobilisani.

Prema nekim procenama u Vojvodini je u periodu od 1991. do 1995. godine bilo 200.000 „dezertera“. Centar za antiratnu akciju Ada, na čijem je čelu bila gospođa Vera Vebel Tatić, postavio je pitanje „zašto se masovne mobilizacije sprovode isključivo u Vojvodini?“

U tom periodu sa područja Vojvodine mobilisano je preko 80 posto vojnih obveznika, uglavnom pripadnika nacionalnih zajednica.

Miran antiratni protest, održan 10. maja 1992. u Trešnjevku, događaj je koji se ne sme zaboraviti. Tog dana, vojska je opkolila selo sa 92 tenka, topovske cevi bile su uperene na selo, čekana je naredba da pucaju. Hrabri ljudi ovog sela nisu ustali. Podrška antiratnim aktivistima stizala je iz cele Vojvodine. Antiratni pokret koji je postao poznat po imenu Klub „Zicer“ ili Duhovna republika Zicer iz Trešnjevca, ubraja se u jedan od dugotrajnijih mirovnih pokreta. Najteži period tih devedesetih godina obeležila je neverovatna snaga i hrabrost učesnika protesta, posebno žena koje su zau-

stavile prisilnu mobilizaciju i time zaštitile prava svojih najbližih, pa i drugih na život.

U gradu u kome živim, u organizaciji Pokreta za mir Pančevo, održavaju se tribine, na kojima je glavna tema „Kako doći do mira?“, uprkos prisustvu dobrovoljaca koji dolaze sa ratišta i najgorim rečima vređaju goste i organizatore. Otvoreni i tolerantni dijalog nije bio moguć.

U aprilu 1991. organizovana je akcija pod parolom „Živela geta! Dobro došli u prvi geto!“ Što je nas više unutra, to je njih manje napolju.“

Avgusta 1991. organizovan je „Hod mira“, koji je tada okupio nekoliko stotina ljudi. Na čelu kolone bila su deca, koja su nosila transparente sa porukama mira i cvećem koje su simbolično spustili u reku, tražeći da sukobi prestanu. Ovu akciju pratila je TV YUTEL.

Kako su ratni sukobi uzeli maha, u Pančevu se tada organizuje paljenje sveća i prikupljanje pomoći u lekovima i sanitetskom materijalu, za područja stradala ratom. Ova akcija trajala je sve do potpisivanja Dej-

tonskog sporazuma 1995, koji kao što vidimo nije u potpunosti doneo mir BIH.

Logori za Hrvate 1991-1992.

Tokom 87 dana, od avgusta do novembra 1991. godine, Vukovar (Republika Hrvatska) je bio pod opsadom jedinica Jugoslovenske narodne armije (JNA), pripadnika Teritorijalne odbrane (TO) i srpskih paravojnih jedinica. Nakon pada grada, do tada bogatog i multietničkog mesta, veliki broj kako hrvatskih branitelja, tako i civila hrvatske i srpske nacionalnosti, žena, dece i starih, doveden je u logore u Srbiji.

Balkanska istraživačka mreža (BIRN) navodi da je prema podacima hrvatske Komisije za nestale i zatočene iz tih logora „ukupno razmenjeno 7.666 osoba od decembra 1991. do avgusta 1992. Od toga je bilo 219 osoba mladih od 18 godina, 932 žene i 424 stariji. Jednog dana, kada se u ovoj zemlji prestane sa promocijom ratnih zločinaca, koji nikako ne mogu biti proglašavani u heroje i moralne vertikale jednog društva, o antiratnim pokretima u

Vojvodini govoriće se kao svetloj tački naše istorije. Sudeći po tome da se postojanje mirovnih pokreta potiskuje i nedovoljno o njima govori čini nas i dalje zarobljenim u ruševinama loše prošlosti od 60 godina. Bilo je 46 posto civila, 52 posto vojnika, dok za ostale nije utvrđen status.“

Logori za Hrvate su na teritoriji Srbije otvarani već od oktobra 1991. godine. Nalazili su se na imanjima u Begejcima i Stajićevu.

Predstavnice Žena u crnom su ove godine posetile Stajićevo i posetile javnost da je u tom logoru tokom zime 1991. bilo zatočeno i mučeno više od 1.200 osoba iz Vukovara. Snažno opiranje i protivljenje memorijalizaciji mesta u kojim su postojali logori u Vojvodini neće nas osloboditi odgovornosti, ostavljenog nam tereta rata.

Postavljanje ploče u Stajićevu predstavljalo bi čin saosećanja i solidarnosti sa žrtvama zatočenim u logorima u Vojvodini i umnogome doprineli jačanju pomirenja u regionu.

NE RATU!

Svi navedeni događaji jesu veličanstveni poduhvati hrabrih, odgovornih, čestitih ljudi i kao takvi ne bi smeli biti nikada zaboravljeni. Jačanje procesa pomirenja, trebalo bi biti jedan od naših primarnih zadataka.

Jednog dana, kada se u ovoj zemlji prestane sa promocijom ratnih zločinaca, koji nikako ne mogu biti proglašavani u heroje i moralne vertikale jednog društva, o antiratnim pokretima u Vojvodini govoriće se kao svetloj tački naše istorije. Sudeći po tome da se postojanje mirovnih pokreta potiskuje i nedovoljno o njima govori čini nas i dalje zarobljenim u ruševinama loše prošlosti... boreći se i dalje sa avetima prošlosti, živeći u okruženju onih koji su kreirali i stvarali zločinačku politiku onespokojava, ali ne sprečava da se kaže da su u Vojvodini postojali ljudi koji su bili protiv takve politike i tada otvoreno rekli NE RATU! u Hrvatskoj, BIH i na Kosovu...

Danas, kada živimo u vremenu odsustva morala i ljudskosti ne preostaje nam ništa drugo već da u skladu sa vrednostima, koje su bile karakteristične za Vojvodinu i dalje branimo pravo drugoga na život i slobodu. U buci suvišnih reči potrebno je naći one kojima ćemo iskazati žaljenje zbog svakog izgubljenog života, počinjenih ratnih zločina i razrušenih gradova tokom rata. Usamljeni i neumorni borci, borkinje za ljudska prava, nalaze i nalaziće put kojima će i dalje afirmisati vrednosti poštovanja ljudskih i manjinskih prava, izvinjenja i toliko nam potrebnog Suočavanja s prošlošću.

I na kraju ruševine devedesetih su svuda oko nas, u političkom, kulturnom, ekonomskom smislu, samo se oni koji žive oko tih ruševina prave da ih ne vide.

Autorka je antiratna i mirovna aktivistkinja iz Vojvodine

Priznajem, uvijek mi je najteže pisati povodom Dana ljudskih prava jer mi se nekako čini da na Balkanu nepogrešivo vrijedi ona - što južnije to tužnije. Još od devedesetih krčkamo se u ratnom loncu iz koga naprosto ne tražimo izlaz, ogrezli u vlastitim nacionalizmima, puni ponosa što kao veliki Srbi, Hrvati, Bošnjaci, Crnogorci, Kosovari... ne trebamo ni hljeba ni pogače, hranimo se mitovima, mržnjom i praznim obećanjima svako svojih velikih vođa. Bosna i Hercegovina je najbolji primjer.

Da krenemo redom. Imali smo opće izbore u oktobru nakon kojih bi se moglo reći da je sve isto, s obzirom da su pobjedničke stranke SDA, HDZ i SNSD. No, da nije baš tako svjedoči rezultat Bakira Izetbegovića, lidera SDA, koji je ubjedljivo izgubio u utrci za bošnjačkog člana Predsjedništva BiH.

„Otađbina zove“

Lider SNSD-a Milorad Dodik je u komisijskoj nadoknadi pobijedio Jelenu Trivić, kandidatkinju združene opozicije u Republici Srpskoj za enitetskog predsjednika. Ali, ta je njegova pobjeda možda i najviše opečatila izbore: proglašenje je uslijedilo nakon čitave zbirke utvrđenih nepravilnosti, falsificiranih listića s njegovim imenom, te još uvijek nerazjašnjene sudbine vreća i vreća punih nevažnih listića. No, zato je sam Dodik organizirao 30.000 ljudi (po procjeni MUP-a RS-a) kojima je na mitingu „Otađbina zove“ zapjevao iz sveg srca, a njegovi pobočnici obećavali 100.000 duša pred Centralnom izbornom komisijom BiH koja je ponovno prebrojavala (njegove) glasove. Uz prijete otjecpljenjem i već dobro poznati ratni repertoar, skup je okončao Emir Kusturica koji je, onako filmski, prvo drastično uvećao cifre okupljenih (njegova je procjena 50.000), a onda posegao za kulturnim replikama iz „Ko to tamo peva“ poručujući „Neće moći“. Nastavak znamo, mimo svih očekivanja da CIKBiH makar sačuva obraz ponavljajući izbore tamo

Foto: Muhamed Turović

Ljudi bez prava

Piše Vildana Selimbegović

gdje su uočili najteže povrede zakona, Milorad Dodik je proglašen pobjednikom, a opozicija je zasula Tužiteljstvo BiH krivičnim prijavama. O njihovim efektima sve govori podatak da je Dodiku uručen mandat, a na njegovoj pobjedničkoj svečanosti - na kojoj je brizljivo rediteljsko oko RTRS-a sklanjalo kamere sa zapadnih diplomata koji su nagnuli u Banju Luku - zvijezde večeri su bile ruski ambasador u BiH Igor Kalabuhov i Darko Mladić, sin ratnog zločinca Ratka.

U BiH ljudi glasaju nogama

Glorifikacija ratnih zločina(ca) nije način suočavanja s prošlošću, a još manje put ka pomirenju. Ali jeste utabana staza kojom vlasti

(ne samo u BiH) opstaju u svojoj intenzivnoj borbi protiv svih ljudskih prava. Zato u mojoj zemlji ljudi glasaju nogama, puneći autobuse kojima odlaze da se više nikada ne vrate, tražeći minimum - pravo narod i ljudsko dostojanstvo. Ovdje ga neće naći: javna je tajna da zapošljavanje ne ovisi od diplome već od partijske knjižice, da privreda počiva na jaranskoj ekonomiji - rodbina, prijatelji i stranački odabranici pretplaćeni su na tendere, javne radove i brojne privilegije (supruga Bakira Izetbegovića je direktorica Kliničkog centra u Sarajevu, najveće zdravstvene institucije u BiH, sin Milorada Dodika se nakon kredita Razvojne banke RS-a koji je dobio za poljoprivredu i zbog kojeg je njegov otac novinarima odbrusio „šta treba, da se dijete

drogira?“; vinuo u neslućene pointer biznis visine IT poslova, televizija i svega profitabilnog), da su jedino mito i korupcija kategorije u kojima je BiH na vrhu svjetskih ljestvica i da - što je najtužnije - ovdajne vlasti ne samo da ne čine ništa kako bi to promijenile već i one koji ih na to podsjećaju progone jednakim intenzitetom kao nepodobne novinare i aktiviste, borce za ljudska prava. Zato su visoki predstavnik u BiH Christian Schmidt i američki ambasador Michael Murphy u vrhovima nepočudnosti podjednako kod Kusturice i Dodika, kao i u Sarajevu, gdje im zamjere - pazi sad! - izmjene Izbornog zakona BiH kojima je deblokirana Federacija, a klubovi naroda (i Ostalih) u entitetskom parlamentu povećani.

Sušтина je zapravo u kakofoniji mržnje koja se obilato proizvodi s ciljem da se onemoguće baš sve reforme jer je vladarima naših sudbina, domaćim političkim elitama nikad bolje.

Kad trojka naraste do osmorke

Ovdje, u Sarajevu, gdje je takozvana Trojka na vlasti (SDP, Narod i pravda i Naša stranka), koja je narasla do Osmorke i ovih dana intenzivirano pregovara s liderom HDZ-a Draganom Čovićem o formiranju vlada na federalnom i državnom nivou, već imamo iskustva. Trojka je, naime, za gradonačelnicu glavnog grada BiH izabrala SDP-ovu Benjaminu Karić, koja je prvo raspisala konkurs za spomen-obilježje na Kazanima, jami u koju su pripadnici 10. brdske brigade ARBiH po naređenju svoga komandanta Mušana Topalovića Cace bacali ostatke ubijenih civila, mahom nebošnjaka od ljeta 1992. do jeseni 1993. godine, kada je Caco, po naređenju Predsjedništva BiH, uhapšen, a iste noći pri pokušaju bijega i ubijen (prethodno je uzeo civile za taoce i ubio devetoricu pripadnika ARBiH i MUP-a koji su došli po njega). Gradonačelnica je, iz samo sebi znanih razloga, konkurs poništila i odlučila kako će ona dizajnirati spomen-obilježje, da bi na Kazane prošle godine odnijela spomen-ploču sa imenima (samo) 17 žrtava, izbjegavajući pritom bilo kakvu odrednicu o njihovom stradanju. Usto, gradonačelnica i Gradsko vijeće su se dosjetili pa uvrstili pomen na žrtve u kalendar određujući kao datum sjećanja 9. novembar, ne krijući ambiciju da se odmaknu od 26. oktobra, dana kada su aktivisti za ljudska prava, prije svih UDIK, podsjećali na ovaj zločin.

To je, naime, dan kada je država BiH konačno zaustavila Cacu, a porodice žrtava dobile nadu da će njihovi najbliži biti identificirani i makar dostojanstveno sahranjeni. To se još nije dogodilo, ali je zato gradski vrh Sarajeva pokazao ambiciju da se I datumom obilježavanja baci patina na Cacina zlodjela, da bi valjda mogao ostati nacionalni heroj.

REKOM glas savesti

Sve dok je tako, na putu smo bez povratka. Zbog toga svakog međunarodnog dana ljudskih prava valja podsjećati na one rijetke, ali istrajne borce i aktiviste, na inicijative poput REKOM-a i ostale koji pokušavaju (p)ostati glasovi savjesti, jer bez otrežnjenja i suočenja s prošlošću, svaki ambiciozniji plan za obračun sa nacionalistima propada. A time i svaka mogućnost ozbiljnijih i toliko potrebnih reformi. Za koje se Zapadnom Balkanu otvaraju prilike i to tamo gdje ih jedino i možemo tražiti: u euroatlantskim integracijama. O ruskom receptu za ljudska prava ne želim govoriti. Ukrajina je najilustrativniji primjer.

Autorka je glavna i odgovorna urednica
Oslobođenja iz Sarajeva

Foto: Didier Fosse

Ljudska prava su univerzalna jer pripadaju svim ljudskim bićima bez obzira na njihovu veru, boju kože, nacionalnost, kulturu, političko ili seksualno opredeljenje, pol, rod, imovinski status ili bilo koje drugo lično svojstvo

Foto: Medija centar

Još jedan Dan ljudskih prava je pred nama - 10. decembar 2022. godine označava 74. godišnjicu usvajanja Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima. I kao i svake godine, i ovaj dan, kao i narednih nekoliko, obeležiće se svečanim skupovima na kojima će govoriti ministri, državni sekretari, predstavnici međunarodnih organizacija i civilnog sektora, profesori i mnogi drugi. Tako je svake godine, pa biće i ove. I treba, samo zajedno svi ovi akteri mogu da dovedu do boljeg poštovanja ljudskih prava u našoj zemlji i šire. Međutim, ovi skupovi, poput slave, Božića ili Uskrsa traju dan, dva ili tri (tri dana se slavi slava kako to naš narod voli da kaže), ali preostalih 353 dana...veliko pitanje. Dan ljudskih prava me često podseća na moje rasprave sa mamom kada bi se posvađali na Božić, pa bi mi ona rekla: „Nemoj na današnji dan“, a ja bih joj onda rekao: „A na ostale dane je ok?“

The Game

Međutim, godišnjica ljudskih prava 2022. godine ne daje puno razloga za slavlje, pogotovo ako ste izbeglica iz Afrike ili sa Bliskog istoka. Naime, od 2016. godine pa do današnjeg dana, na svim evropskim granicama, koje su ulazak u „kolevku ljudskih

Dan ljudskih prava traje koliko i slava ili Božić...

Piše **Nikola Kovačević**

prava“, igra se igra iliti „the Game“. The Game je termin koji su osmislile izbeglice i kroz metaforički opisuju pokušaj prelaska granice. U toj igri, da bi došli do međunarodne zaštite, izbeglice moraju da izbegnu graničnu policiju, Frontex, da pređu mora, reke i planine, u trošnim patikama, oskudno obučeni, u trošnim čamcima. Često sa kriminalcima koji ih iznuđuju, tuku i eksploatišu, ali nemaju izbora. U toj igri lome se kosti, dobijaju se pendreci i suzavci, puca se, skidaju se ljudi goli na temperaturama

ispod nule i šalju nazad iz jedne zemlje u drugu da gacaju po poljima i barama. U toj igri ljude udaraj vozovi, strujni udari kroz železničke kablove, ljudi se dave, padaju iscrpljeni i bolesni, deca se razdvajaju od roditelja...plač, tuga, neizvesnost...

Član 14 Univerzalne deklaracije predviđa da svako ima pravo da traži i uživa u drugim zemljama azil od progona. Dakle, u Bibliji ljudskih prava ustanovljeno je pravo na azil. Pored toga, Deklaracija o ljudskim pravima nosi epitet „univerzalne“ jer se na taj način

opisuje jedna divna i glavna odlika ljudskih prava - univerzalnost. Ljudska prava su univerzalna jer pripadaju svim ljudskim bićima bez obzira na njihovu veru, boju kože, nacionalnost, kulturu, političko ili seksualno opredeljenje, pol, rod, imovinski status ili bilo koje drugo lično svojstvo. Vođeni tom logikom, pravo na azil pripada univerzalno svim ljudima koji su u strahu od progona i nasilja opštih razmera morali da izbegnu iz svoje zemlje porekla. Drugim rečima, pravo na azil pripada svim izbeglicama, a pravo na azil je ljudsko pravo, a izbeglice su ništa drugo nego ljudska bića. Vrlo je jednostavno i logično.

U Evropi, univerzalnost prava na azil je mrtva

Međutim, prethodnih 7 godina, a pogotovo nakon događaja iz 2022. godine nakon što je Rusija otpočela agresiju na Ukrajinu, pokazale su da je univerzalnost prava na azil ništa drugo nego mrtvo slovo na papiru. Dok sa jedne strane granične policije evropskih zemalja love izbeglice iz Sirije i Avganistana kao odbegle zatvorenike i najgore ljude na svetu po zelenim i morskim granicama, ukrajinske izbeglice su dočekane širom otvorenih ruku - i neka su, tako i treba. Imaju pravo na azil, imaju pravo na zaštitu, imaju pravo da im se kao ljudskim bićima koja su izgubila sve u životu pomogne da, koliko je to moguće, započnu novi život na sigurnom mestu.

Međutim, ako mi je to bilo teško da izustim pre agresije na Ukrajinu, iako smo svi to vrlo dobro znali, danas to sa lakoćom mogu da kažem - u Evropi, univerzalnost prava na azil je mrtva. Pravo na azil je, ako je sudeći samo po tretmanu izbeglica na granicama, postalo ljudsko pravo rezervisano za bele evropske hrišćane, eventualno ateiste...Svaki Ukrajinac kada se pojavi bilo gde na granici, imao on pasoš ili ne, biće uveden u sistem privremene zaštite, tj. sistem automatskog odobravanja prava na azil za svega nekoliko dana ili nedelja. Sa druge strane, svaki Avganistanac će morati minimum 20 puta da rizikuje svoj život i teške batine kako bi došao do prilike da podnese zahtev za azil, i to naravno, kada se domogne neke zapadne ili severne evropske države. Onda će morati da čeka na intervju, pa na odluku, od nekoliko meseci do nekoliko godina. Čekajući na svoju odluku, pokušaću da vida svoje rane i traume sa evropskih granica, pipajući se u isto vreme, zašto sam sve to morao da prođem.

Drugim rečima, a uzimajući u obzir tu univerzalnu osobinu ljudskih prava, teško je oteti se utisku da je pravo na azil izgubilo svoj univerzalni domet. Ili, možda izbeglice iz Avganistana i Sirije nisu ljudi? I jedan i drugi scenario je porazan za Evropu i na jasan način nam govori da se naš kontinent, ali i svet, ubrzano, i u smisli ljudskih prava, u najnegativnijem smislu menja. Prema tome, 74 godine od usvajanja Univerzalne deklaracije, ili 77 godina o završetku II svetskog rata, ponovo postoje ljudi prvog, drugog ili trećeg stepena. Oni koji su u ovoj prvoj kategoriji mogu da se pohvale da u odnosu na njih, univerzalnost ljudskih prava važi u punom obimu. Oni iz nižih klasa, baš i ne. Zapravo, za nas, recimo Srbe pravoslavce, ili Nemce katolike, ili Engleze protestante, barem na Božić neće biti svađa u porodici, svi će se okupiti za ručak, večeru pored novogodišnje jelke otvaraći poklone i sedeće u toplim evropskim domovima. Međutim, na današnji praznik, dežurne granične službe nastaviće da obavljaju svoju dužnost čuvanja granica od tih „neljudi“ - izbeglica koje nadiru na naše evropske granice, tražeći to naše belo, pretežno hrišćansko, ljudsko pravo na azil.

Srećan Dan ljudskih prava svim „ljudima“ koji slave!

Foto: BEIPA/PHOTO / Milan Timotić

Novi optimizam uručio povelju „Dušan Mitrović“ KUDES-u iz Ivanjice, za „prognanu a slobodnu“ Nušićijadu

„Ostati glasan, kad te učutkuju“

Partnerske organizacije Pokret Novi Optimizam i Građanske inicijative drugu godinu za redom zajedno obeležavaju Međunarodni dan ljudskih prava. Ove godine, tim povodom, organizuju događaje u dva grada. 8. decembra skup je održan u beogradskom Dorćol Platzu, dok će danas biti održan događaj u Hotelu Vojvodina u Zrenjaninu.

U Dorćol Platzu obeležen je i osamnaesti rođendan pokreta Novi Optimizam koji se tradicionalno obeležava na Međunarodni dan ljudskih prava kada se i uručuje priznanje Povelja „Dušan Mitrović za Dobar primer Novog Optimizma. Priznanje drugu godinu za redom nosi ime Dušana Mitrovića, jednog od osnivača dnevnog lista Danas. Mitrović je svojom predanošću i istrajnošću pokazao kako se treba boriti za profesionalno novinarstvo, slobodu medija i izražavanja i demokratizaciju društva.

Neki od prethodnih dobitnika ove prestižne nagrade su glumica Mirjana Karanović, esejista Mirko Đorđević (posthumno), pisac i novinar Ivan Ivanji, bivši Zaštitnik građana Saša Janković, bivši Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštiti podataka o ličnosti Rodoljub Šabić, karikaturista Predrag Koraksić Koraks, rediteljka Milena Minja Bogavac, potom uzbunjivač Aleksandar Obradović i profesorka Biljana Stojković, ekipa Marka Žvaka. Prošlogodišnja laureatkinja bila je novinarka Jelena Obućina.

Skupština Pokreta Novi Optimizam donela je odluku da dodeli povelju „Dušan Mitrović“ za Dobar primer Novog Optimizma za 2022. godinu udruženju građana KUDES iz Ivanjice, za prognanu a slobodnu Nušićijadu.

Nušićijada prati jako važnu temu - smenu ljudi i progona smeha, uz pitanje „Šta ako ste vi sledeći?“ Ona donosi priče nepodobnih lica razrešenih bez objašnjenja, koja se dovijaju za slobodu i istinu u egzilu. To su priče o smeni ljudi, progona smeha, sumnjivim licima i glasnim zvonima. Ova tema svoj izraz našla je u izložbi „Dešava se Nušić i jada“ koja će, za ovu priliku, biti izložena u Dorćol Platzu.

Na scenu je izašla Minja Bogavac i pročitala je svoje obrazloženje nagrade kojim je istakla hrabrost ekipe koju vode snažne i mudre žene, dodavši kako su one „dokaz je da je moguće ostati nezavisan, slobodan i svoj, uprkos svemu. Ostati glasan, kad te učutkuju. Dostojanstven, kada bi da te ponize. Slobodan, kada si prognan i najzad - (ne i najmanje važno!) dosledan, u svojoj misiji, bez obzira na prepreke, koje ti se podmeću na putu i bez obzira na sve izazove života i javnog rada, u duboko podeljenom, otetom i zarobljenom društvu, kakvo je naše“.

„Ipak, ekipa iz KUDES-a, odlučila je da se ne predaje... Oni nisu čutili, niti pristali na čutanje. Od takve, beskompromisne i veoma hrabre odluke, počinje drugi deo njihove misije, u kojoj su nam još jednom dokazali da je moguće biti dobar primer, u zlom vremenu i časan predstavnik nečasnog društva“, napisala je Minja.

Zorana Parezanović iz KudeS-a primila je priznanje i zahvalila se Optimizmu na dugogodišnjoj saradnji i partnerstvu, poverenju, ali i na „novoj odgovornosti na koju nas pozivaju ovom

poveljom. Ona je ujedno i prvo priznanje koje Prognana a slobodna Nušićijada nosi za ove četiri godine“.

„Nagradu primamo na mestu koje je ujedno i prvo mesto koje je svoja vrata otvorilo Prognanoj a slobodnoj Nušićijadi 2018. godine. U tome je veliku zaslugu imao Veselin Simonović, urednik, novinar i aktivista blagog osmeha i nesalomivog duha. Mi smo imali sreću i čast da nas Vesa uvek iznova dočekuje sa osmehom, i zdušno podržava. Pred svima nama je nova solidarnost i nova odgovornost taj put moramo i dalje prelaziti zajedno“ rekla je Zorana.

Udruženje građana KudeS posthumno je odalo priznanje Veselinu Simonoviću, osnivaču i prvom glavnom i odgovornom uredniku portala Nova.rs i pokretaču dnevnih novina Nova, time što je njegov portret postao jedan od 12 veličanstvenih kojim KudeS izložbom odaje počast zna-

„I dalje se nešto vidi u mraku, naše dve televizije i dalje rade, ima tu još slobodnih medija, ali ako se ugase ove dve televizije, ostaće samo mali zraci, a bojim se da građani mogu da oslepe ako pokušavaju da vide samo te zrake“, poručio je Božić.

Građanske inicijative, tri slobode

Povodom Međunarodnog dana ljudskih prava, Građanske inicijative uručile su priznanja organizacijama za doprinos borbi za očuvanje „Tri slobode“ - slobode udruživanja, slobode okupljanja i slobode izražavanja. Kako je istakla Ksenija Nikić iz Građanskih inicijativa, ove tri slobode osnov su za ostvarenje bilo kog drugog prava.

„Ukoliko nam je uskraćena sloboda da se udružimo oko nečega što je problem u društvu, a znamo da niko sam ne može da reši maltene ni-

Priznanje drugu godinu za redom nosi ime Dušana Mitrovića, jednog od osnivača dnevnog lista Danas. Mitrović je svojom predanošću i istrajnošću pokazao kako se treba boriti za profesionalno novinarstvo, slobodu medija i izražavanja i demokratizaciju društva

Priznanje je u ime KRİK-a primila Bojana Jovanović, koja je kazala da je ova redakcija navikla da prima nagrade za novinarska otkrića, te im je veliko zadovoljstvo da budu među dobitnicima priznanja koji se bave promocijom i zaštitom ljudskih prava.

„KRİK se godinama suočava sa raznim pritiscima. U poslednjih godinu dana smo primili jedanaest tužbi, a nedavno smo dobili presudu kojom smo osuđeni u postupku gde nas je tužio sada aktuelni ministar policije Bratislav Gašić, pa nam je značajno da ova nagrada stiže u vreme kada nam je stigla presuda koja je loša po medije u celoj Srbiji. Iako verujem da budućnost neće biti bolja kada je reč o pritiscima, nastavićemo da se borimo i bićemo to svetlo, ma koliki bio mrak“, zaključila je Jovanović.

Priznanje za doprinos slobodi udruživanja dobio je Pokret za mentalno zdravlje, čiji su osnivači i nosioci Caritas Srbije, Mreža za mentalno zdravlje NaUm, Udruženje Prostor,

Mreža psihosocijalnih inovacija (PIN) i inicijativa Za tebe #VAŽNO JE.

Ovo priznanje je Pokret dobio zbog „spremnosti da komuniciraju potrebe zajednice koje se tiču mentalnog zdravlja, zbog konkretnih preporuka koje su predlagali, zbog podrške koju svakog dana pružaju osobama za koje naša zdravstvena zaštita nema kapaciteta“.

Priznanje za doprinos slobodi okupljanja Građanske inicijative posvetile su EvroPrajdu 2022 „jer su uprkos pritiscima, opstrukcijama od strane institucija, neizvesnosti i kontinuiranim napadima, uspeali da organizuju EuroPride 2022“.

„Njihova kontinuirana borba i ukazivanje na položaj LGBT+ zajednice kroz protest, uprkos svim pritiscima kojima su bili izloženi, sve nas inspiriše u naporima da društvo u Srbiji načinimo mnogo boljim. Izaći na ulicu radi odbrane i zalaganja za prava jedne od najugroženijih grupa stanovništva, ne znači samo imati svest o teškom položaju naših sugrađana, već i dati primer solidarnosti sa građanima i građankama koji su bezbednosno ugroženi i zbog toga nemoćni da se bore u društvu koje ih se odriče, koje ih odbacuje i proganja“, navodi se u obrazloženju priznanja.

Foto: Dragan Muijan

čajnijim ličnostima iz različitih polja delovanja. Osim Simonovića, od velikana koji su nas napustili izloženi su portreti i Dragoljuba Đuričića i Milana Gutovića.

Deo programa u Dorćol Platzu bili su i pojedinci, „nepodobna lica“, čije su ispovesti deo pomenute izložbe: novinarka Maša Mileusnić koja će i voditi program; Draža Petrović, urednik lista Danas; Željko Bodrožić, predsednik NUNS-a i urednik Kikindskih; pozorišna rediteljka Minja Bogavac, koja je i sama bila laureatkinja nagrade; Branislav Grubački, osnivač Novog Optimizma i prinudno zatvorenog Zelenog Zvona.

Mrak u Srbiji bez slobodnih medija

Događaj je počeo performansom podrške televizijama N1 i Nova S, kao i dnevnom listu Danas. Okupljeni su podigli transparente na kojima je bila ispisana poruka: „Mrak u Srbiji bez slobodnih medija“, a prisutnima su se obratili glavni i odgovorni urednik portala Nova.rs Mihailo Jovičević i programski direktor N1 Igor Božić.

„(Mrak je) Crn kao džep novog šefa BIA, ili kao CV bivšeg ministra informisanja, sadašnjeg predsednika Srbije“, rekao je Jovičević.

šta, ukoliko nam je uskraćeno da se okupimo recimo na ulici i da ukazujemo na te probleme, ukoliko nam je uskraćeno da o tome informišemo druge, pa i sami da budemo informisani - onda teško da možemo da se izborimo za bilo koje drugo pravo koje čini osnov demokratskog društva“, rekla je Ksenija Nikić.

Ona je dodala i da su Građanske inicijative, kao deo Platforme „Tri slobode“ koju čini preko 20 organizacija civilnog društva“, u ovoj godini zabeležile 203 kršenja ljudskih prava i sloboda - od fizičkih i verbalnih napada, do pritisa različitih vrsta. To jeste, navela je ona, uvećanje u odnosu na prethodnu godinu, ali ne sme da nas obeshrabri, već naprotiv - „da nas motiviše da se još više udružujemo, međusobno osnažujemo i zahvalimo se svima onima koji se uprkos pritiscima za ta prava bore“.

Priznanje za doprinos borbi za slobodu izražavanja, ove godine dobila je redakcija KRİK-a. U obrazloženju Građanskih inicijativa, navodi se da su novinari KRİK ovo priznanje zaslužili jer „prkose pritiscima, napadima i desetinama tužbi onih koji su moć oteli za sebe, kako bi temeljno izveštavali javnost o kriminalu i korupciji u našoj zemlji“.